

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ ҲУЗУРИДАГИ
ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02
РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ

ҚОСИМОВ БОТИРЖОН МАЪРУФЖОН ЎҒЛИ

**ЎЗБЕКИСТОН ВА АМЕРИКА ҚЎШМА ШТАТЛАРИДА СУД
ҲОКИМИЯТИ МУСТАҚИЛЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ МАСАЛАЛАРИ:
ҚИЁСИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛ**

12.00.02. – Конституциявий ҳуқуқ. Маъмурий ҳуқуқ.
Молия ва божхона ҳуқуқи

**юримдик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент – 2021

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати мундарижаси

Оглавление автореферата диссертации доктора философии (PhD)

Contents of the abstract of the dissertation of the Doctor of Philosophy (PhD)

Қосимов Ботиржон Маъруфжон ўғли

Ўзбекистон ва Америка Қўшма Штатларида суд ҳокимияти

мустақиллигини таъминлаш масалалари: қиёсий-ҳуқуқий таҳлил.....3

Kosimov Botirjon

Issues of ensuring judicial independence in Uzbekistan and the United States

of America: a comparative legal analysis.....23

Қосимов Ботиржон Маъруфжон угли

Вопросы обеспечения независимости судебной власти в Узбекистане

и Соединённых Штатах Америки: сравнительно-правовой анализ.....40

Эълон қилинган илмий ишлар рўйхати

Список опубликованных научных работ

List of published scientific works.....44

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ ҲУЗУРИДАГИ
ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02
РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ

ҚОСИМОВ БОТИРЖОН МАЪРУФЖОН ЎҒЛИ

**ЎЗБЕКИСТОН ВА АМЕРИКА ҚЎШМА ШТАТЛАРИДА СУД
ҲОКИМИЯТИ МУСТАҚИЛЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ МАСАЛАЛАРИ:
ҚИЁСИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛ**

12.00.02. – Конституциявий ҳуқуқ. Маъмурий ҳуқуқ.
Молия ва божхона ҳуқуқи

**юримдик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент – 2021

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясида В2020.4.PhD/Yu417 рақам билан рўйхатга олинган.

Диссертация Тошкент давлат юридик университетида бажарилган.

Диссертация автореферати уч тилда (ўзбек, инглиз, рус, (резюме)) Илмий кенгашнинг веб-саҳифасида (<https://tsul.uz/uz/fan/avtoreferatlar>) ва «ZiyoNET» Ахборот таълим порталида (www.ziyounet.uz) жойлаштирилган.

Илмий раҳбар:

Мусаев Бекзод Турсунбоевич,
юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент

Расмий оппонентлар:

Нематов Жўрабек Нематиллоевич,
юридик фанлар доктори (DS), доцент

Умиров Фитрат Фахриддинович,
юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Осака (Япония) университети профессори ёрдамчиси

Етакчи ташкилот:

Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

Диссертация ҳимояси Тошкент давлат юридик университети ҳузуридаги Илмий даражалар берувчи DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02 рақамли илмий кенгашнинг 2021 йил 25 сентябрь куни соат 14.00 даги мажлисида бўлиб ўтади (Манзил: 100047, Тошкент шаҳар, Сайилгоҳ кўчаси, 35-уй. Тел.: (998) 71-233-66-36; факс: (998) 71-233-37-48, e-mail: info@tsul.uz).

Диссертация билан Тошкент давлат юридик университети Ахборот-ресурс марказида танишиш мумкин (979-рақам билан рўйхатга олинган). (Манзил: 100047, Тошкент шаҳар, А.Темур кўчаси, 13-уй. Тел.: (998) 71-233-66-36).

Диссертация автореферати 2021 йил «11» сентябрда тарқатилди.

(2021 йил «11» сентябрдаги 9-рақамли реестр баённомаси).

Р.Р.Хакимов

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш раиси, юридик фанлар доктори, профессор

И.Р.Беков

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш котиби, юридик фанлар номзоди, профессор в.б.

М.А.Ахмедшаева

Илмий даражалар берувчи илмий кенгаш ҳузуридаги Илмий семинар раиси, юридик фанлар доктори, профессор

КИРИШ (Фалсафа доктори (PhD) диссертация аннотацияси)

Диссертация мавзусининг долзарблиги ва зарурати. Дунёда ҳуқуқий кадрият ҳисобланмиш суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминлаш ва кучайтиришга қаратилган турли замонавий тенденцияларни кузатиш мумкин. Бунинг асоси, энг аввало, Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларациясининг 10-моддасида мужассам бўлиб, унга кўра ҳар бир инсон тўлиқ тенглик асосида ўзининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари ва жинсий айблов билан боғлиқ бўлган ишининг мустақил суд томонидан кўриб чиқилиши ҳуқуқига эгадир¹. Бу ҳар бир давлат учун суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш мажбуриятини юзага келтиради. Бутунжаҳон одил судлов дастури халқаро нотижорат ташкилоти (The World Justice Project – WJP) томонидан 2006 йилдан буён ҳар йили эълон қилинадиган дунё мамлакатларида ҳуқуқ устуворлиги рейтингининг шакллантирилишида тегишли давлатларда суд ҳокимияти мустақиллигининг ҳолати муҳим баҳолаш мезонларидан бири ҳисобланади².

Жаҳонда суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминлаш масалалари юзасидан қатор илмий тадқиқотлар амалга оширилмоқда. Жумладан, суд ҳокимиятининг мустақиллиги концепцияси ва суд ҳокимияти мустақиллигининг аҳамияти, суд ҳокимиятининг мустақиллиги ва ҳисобдорлигининг нисбати, суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашнинг механизмлари, суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашнинг қиёсий таҳлили масалаларига муҳим илмий-амалий аҳамият касб этадиган тадқиқот йўналиши сифатида алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Республикамизда “Суд ҳокимиятининг чинакам мустақиллигини таъминлаш, суднинг нуфузини ошириш, суд тизимини демократлаштириш ва такомиллаштириш” муҳим вазифалар сифатида белгиланган³. Сўнгги беш йилда мазкур йўналишда бир қатор ислохотлар амалга оширилди. Жумладан, Судьялар олий кенгаши ташкил қилиниб, унга конституциявий мақом берилди. Судьялик ваколат муддати судьялик лавозимида бўлишнинг илк маротаба беш йиллик, кейин ўн йиллик муддати ва шундан сўнг муддатсиз даврини ўрнатиш билан қайта кўриб чиқилди.

Ўзбекистонда суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш билан боғлиқ масалаларни ривожланган давлатлар билан қиёсий-ҳуқуқий таҳлил этиш мамлакатимизда суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш бўйича илғор тажрибаларни татбиқ этиш имконини беради. Шунга асосан, тадқиқот учун Америка Қўшма Штатлари танлаб олинган. Зеро, суд ҳокимияти мустақиллиги доктринаси дунёда биринчи бўлиб Америка Қўшма Штатлари Конституциясига сингдирилган бўлиб, суд ҳокимиятининг мустақиллиги жамият ҳаётида кадриятга айланган. Америка Қўшма Штатлари ҳуқуқ устуворлиги индексида юқори рейтинга эга бўлган давлатлардан бири бўлиб келмоқда.

¹ Universal Declaration of Human Rights. [https://undocs.org/A/RES/217\(III\)](https://undocs.org/A/RES/217(III))

² WJP Rule of Law Index Factors. <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/factors>

³ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда.

Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси (1992), “Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий Қонуни (2021), Ўзбекистон Республикасининг “Судлар тўғрисида”ги Қонуни (2021), “Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни (2017), Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Судлар фаолиятини янада такомиллаштириш ва одил судлов самарадорлигини оширишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ–6034-сон (2020) ва “Судьяларнинг чинакам мустақиллигини таъминлаш ҳамда суд тизимида коррупциянинг олдини олиш самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида” ПФ–6127-сон (2020) фармонлари ҳамда тадқиқот мавзусига оид бошқа қонун ҳужжатларида белгиланган вазифаларни амалга оширишга ушбу диссертация тадқиқоти муайян даражада хизмат қилади.

Тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг устувор йўналишларига мослиги. Мазкур тадқиқот республика фан ва технологиялар ривожланишининг I. “Ахборотлашган жамият ва демократик давлатни ижтимоий, ҳуқуқий, иқтисодий, маданий, маънавий-маърифий ривожлантиришда инновацион ғоялар тизимини шакллантириш ва уларни амалга ошириш йўллари” устувор йўналиши доирасида тайёрланган бўлиб, диссертация “12.00.02 – Конституциявий ҳуқуқ. Маъмурий ҳуқуқ. Молия ва божхона ҳуқуқи” ихтисослигига мос келади.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси. Суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш билан боғлиқ масалалар қуйидаги бир қатор миллий ва хорижий олимлар ҳамда тажрибали амалиётчилар томонидан тадқиқ этилган¹.

Миллий олимлардан суд ҳокимияти мустақиллигига оид умумий масалалар А.Азизхўжаев, А.Саидов, З.Исломов, И.Беков, О.Ҳусанов, Р.Қаюмов, Р.Ҳақимов, С.Аббосхўжаев, У.Тажиханов, Ҳ.Одилқориев томонидан ўрганилган. Ушбу олимлар суд ҳокимияти мустақиллигига кўпроқ давлат ҳокимияти тақсимооти нуқтаи назаридан келиб чиқиб ёндашганлар. Бироқ, уларнинг ишларида суд ҳокимияти мустақиллиги тушунчаси ва мазмун-моҳиятига доир масалалар батафсил очиб берилмаган.

Суд ҳокимиятининг мустақиллигига доир умумий назарий ва амалий масалалар А.Абдумажидов, А.Полвон-зода, А.Эгамбердиев, А.Хамраев, А.Ғофуров, Б.Жамолов, Б.Мирбобоев, Е.Никифорова, Ж.Абдурахмонхўжаев, З.Иноғомжонова, М.Ражабова, М.Рустамбаев, У.Мингбоев, Ф.Муҳиддинова, Ф.Муҳиддинов, Ш.Умарова, Ҳ.Бобоев каби олимлар ва тажрибали амалиётчилар томонидан ўрганилган.

Таъкидлаш жоизки, А.Хамраев докторлик диссертациясида суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминлашда судьяларга тавсия этиладиган ўнта қонидани ишлаб чиққан. Бунда, суд ҳокимияти мустақиллигини кучайтириш билан боғлиқ масалалар судьяларнинг профессионал малакаси билан боғлиқ бўлган ҳуқуқий онг нуқтаи назаридан тадқиқ этилган. Ш.Умарова томонидан химоя қилинган номзодлик диссертациясида эса суд ҳокимияти мустақиллиги масаласига

¹ Мазкур олимларнинг илмий ишлари диссертация ишининг фойдаланилган адабиётлар рўйхатида берилган.

демократик ҳуқуқий давлат қуришда суд ҳокимиятининг ўрни нуқтаи назаридан ёндашилган.

Ф.Муҳиддинова Ўзбекистонда олиб борилаётган суд-ҳуқуқ ислоҳотларининг тарихи, мақсадлари, ютуқлари ва истиқболларини тадқиқ этган бўлса, Б.Жамолов суд ҳокимияти ва суд ҳокимиятининг мустақиллиги концепцияларига доир масалаларни тадқиқ этган. Ж.Абдурахмонхўжаев томонидан олиб борилган ишларда судьялар корпусини шакллантиришда судьяларнинг мустақиллигига доир масалалар муҳокама этилган.

Суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш билан боғлиқ масалалар хорижий олимлардан Геральд Розенбер, Жеймс Линдгрэн, Жеймс Мэлтон, Жон Фережон, Стивен Калабреззи, Линда Гринхаус, Луис Фуэнтес-Ровер, Лидиа Брашэр Тийд, Мартин Рэдиш, Майкл Гилберт, Памела Карлан, Питер Шейн, Саикришна Пракаш, Сэм Эрвин, Стивен Бурбенк, Томас Плэнк, Том Гинсбург, Вьет Динь ва бошқалар томонидан тадқиқ этилган.

Мазкур тадқиқот иши юқорида келтириб ўтилган олимларнинг ишларидан фарқли ўлароқ Ўзбекистон ва Америка Қўшма Штатларида суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш масалаларини конституциявий ҳуқуқ нуқтаи назаридан қиёсий тадқиқ этишга бағишланган. Ишда илмий-назарий хулосалар ва қонунчиликни такомиллаштиришга қаратилган таклифлар ҳамда амалий тавсиялар илгари сурилган.

Диссертация тадқиқотининг диссертация бажарилган олий таълим муассасасининг илмий тадқиқот ишлари режалари билан боғлиқлиги. Тадқиқот иши Тошкент давлат юридик университети илмий-тадқиқот ишлари режасининг “Демократик ислоҳотларни чуқурлаштириш шароитида давлат бошқарувини янада эркинлаштиришнинг асосий йўналишлари” мавзусидаги фундаментал лойиҳаси (2017 – 2021 й.й.) доирасида бажарилган.

Тадқиқотнинг мақсади Ўзбекистон ва Америка Қўшма Штатларида суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашнинг конституциявий-ҳуқуқий асосларини қиёсий-ҳуқуқий таҳлил этиш асносида Ўзбекистонда суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш билан боғлиқ илмий-назарий хулосалар ва қонунчиликни такомиллаштиришга қаратилган таклифлар ҳамда амалий тавсиялар ишлаб чиқишдан иборат.

Тадқиқотнинг вазифалари:

Суд ҳокимиятининг мустақиллиги тушунчаси ва унинг конституциявий-ҳуқуқий табиатини тадқиқ этиш ҳамда суд ҳокимиятининг мустақиллиги тушунчасига муаллифлик таърифини ишлаб чиқиш;

Ўзбекистон ва Америка Қўшма Штатларида суд ҳокимияти мустақиллиги конституциявий принципини таъминлаш тенденциясини таҳлил этиш;

Ўзбекистон ва Америка Қўшма Штатларида суд ҳокимияти мустақиллигига нисбатан тўсиқлар ва уларнинг келиб чиқиш манбаларини қиёсий таҳлил этиш;

Ўзбекистон ва Америка Қўшма Штатларида суд органлари тизимини суд ҳокимиятининг мустақиллигига таъсири нуқтаи назаридан қиёсий таҳлил этиш;

Ўзбекистон ва Америка Қўшма Штатларида суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашнинг конституциявий асосларини қиёсий тадқиқ этиш;

Ўзбекистонда суд ҳокимияти мустақиллиги конституциявий принципини таъминлаш билан боғлиқ қонунчиликдаги муаммоларни Америка Қўшма Штатлари тажрибасини инобатга олган ҳолда тадқиқ этиш;

Америка Қўшма Штатлари тажрибаси асосида Ўзбекистонда суд ҳокимияти мустақиллиги конституциявий принципига риоя этилишини таъминлаш тизимини такомиллаштиришга қаратилган таклифлар ишлаб чиқиш;

Америка Қўшма Штатлари тажрибаси асосида Ўзбекистонда суд ҳокимиятининг молиявий мустақиллиги, судьяларнинг моддий-ижтимоий таъминоти ва дахлсизлигини кучайтиришга қаратилган таклифлар ишлаб чиқиш.

Тадқиқотнинг объекти Ўзбекистон ва Америка Қўшма Штатларида суд ҳокимияти мустақиллиги конституциявий принципини таъминлаш билан боғлиқ муносабатлар тизими ҳисобланади.

Тадқиқотнинг предмети Ўзбекистон ва Америка Қўшма Штатларида суд ҳокимияти мустақиллигининг конституциявий-ҳуқуқий асослари ва суд ҳокимияти мустақиллиги конституциявий принципини таъминлашга доир ҳуқуқий масалалар ташкил этади.

Тадқиқот усуллари. Тадқиқот предметига доир масалалар қиёсий-ҳуқуқий тадқиқот олиб боришнинг куйидаги замонавий методларини алоҳида ёки аралаш шаклда қўллаш асосида тадқиқ этилган: 1) функционал қиёслаш (*“functional method”*); 2) структуравий қиёслаш (*“structural method”*); 3) таҳлилий қиёслаш (*“analytical method”*); 4) ҳуқуқни контекст таркибида қиёслаш (*“law-in-context method”*); 5) тарихий қиёслаш (*“historical method”*); 6) уйғунлаштириш методи (*“common-core method”*).

Қиёсий-ҳуқуқий методлар ҳуқуқий асосларни ўзаро қиёслашдан ташқари уларни ижтимоий ҳаётда қандай акс этишини ҳам тадқиқ этишни талаб этади. Шу боис, сифат методлари (*“qualitative research methods”*)дан аноним интервью ҳамда сўров натижалари таҳлили ҳамда миқдор методлари (*“quantative research methods”*)дан статистик маълумотлар таҳлили каби методлардан ҳам фойдаланилди.

Ўзбекистонда суд ҳокимиятининг мустақиллигига доир реал вазиятни аниқлаш мақсадида жами 10 нафар, жумладан 5 нафар собиқ судьялар ва 5 нафар амалдаги судьялардан аноним интервью олинди.

Судьялар ва фуқаролар ўртасида алоҳида-алоҳида суд ҳокимиятининг мустақиллиги билан боғлиқ сўровлар ўтказилди. Сўровда 75 нафар судьялар ва 600 нафар фуқаролар иштирок этган.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги куйидагилардан иборат:

Конституциявий суднинг судьясига нисбатан қамоққа олиш тарзидаги эҳтиёт чораси унга ўта оғир жиноят ёхуд одамнинг ўлимига сабаб бўлган бошқа қасддан жиноят содир этганлик айби қўйилган ҳоллардагина қўллаш зарурлиги, шунингдек мазкур қоида Конституциявий суднинг Конституциявий суд судьяси сифатида ишлаган даврида шундай жиноятни содир этганликда айбланаётган собиқ судьясига нисбатан ҳам қўлланилиши зарурлиги асосланган;

ваколатлари муддати тугаган Конституциявий суд судьясининг янги ваколатлар муддатига қайта сайлаш ёхуд бошқа иш тақдим этиш тўғрисидаги

масала ҳал бўлаётган даврда, бироқ уч ойдан ортиқ бўлмаган муддатда ўртача ойлик иш ҳақи сақлаб қолиниши зарурлиги асосланган;

айни бир шахс Конституциявий суд раиси ёки унинг ўринбосари этиб икки муддатдан ортиқ сайланиши мақсадга мувофиқ эмаслиги асосланган;

Конституциявий суд раиси ва унинг ўринбосари ёзма ариза берган тақдирда, Конституциявий суд томонидан эгаллаб турган лавозимидан озод қилиниши мақсадга мувофиқлиги асосланган.

Тадқиқотнинг амалий натижалари қуйидагилардан иборат:

Суд ҳокимиятининг структуравий мустақиллигини де-юре жиҳатдан тўлиқ таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 106-моддасини биронта давлат ҳокимиятига тааллуқли бўлмаган давлат органларининг мавжудлигини инобатга олган ҳолда янги таҳрирда қабул қилиш зарурлиги асосланган;

Суд ҳокимиятининг индивидуал мустақиллигини таъминлаш учун Ўзбекистон Республикаси Конституциясидаги декларатив нормалар етарли эмаслиги, бу борада Конституцияга махсус конституциявий нормалар – судьяларнинг ваколат муддати, судьяларнинг алмаштирилмаслиги, судьялар иш ҳақининг камайтирилмаслиги ва инфляция даражасига мутаносиб тарзда ошиб бориши, ўрта ва қуйи бўғин судьяларини тайинлаш билан боғлиқ энг муҳим муносабатларни тартибга солишга қаратилган қоидаларни киритиш зарурлиги асосланган;

Ўзбекистон Республикаси судларининг тузилмаси ва штат бирлигининг сони Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгашининг тақдимида биноан Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси томонидан қонун қабул қилиш орқали тасдиқлаш зарурлиги асосланган;

ҳеч қайси давлат ҳокимияти органлари ва мансабдор шахслари суд ҳокимиятининг функциялари ва судьяларнинг ваколатларини ўзлаштириб олишга, суд ва судьяларга одил судлов билан боғлиқ бўлмаган вазифаларни юклашга ҳақли эмаслиги асосланган;

судьяларнинг дахлсизлиги уларнинг судьялик ваколоти муддати тугаганидан кейин ҳам амал қилиши, судьялик ваколоти тугаши муносабати билан истеъфога чиққан судья судьялик даврининг охириги йилида олган йиллик даромадидан кам бўлмаган йиллик пенсия олиши зарурлиги асосланган;

Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши том маънода судьялар ҳамжамияти органи сифатида шаклланиши учун унинг судьялар орасидан шакллантириладиган қисми республика судьялар конференциясида сайланиши, Кенгаш раиси Олий Мажлис Сенати томонидан Судьялар олий кенгаши тақдимида кўра сайланиши, Судьялар олий кенгаши таркибидан ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг вакиллари чиқариб ташланиши, уларнинг ўрнига ҳуқуқшунос олимлар ҳамда фуқаролик жамияти институтлари вакиллари киритиш зарурлиги асосланган;

суд ҳокимиятининг молиявий мустақиллигини таъминлашга қаратилган янгича тизимни жорий этиш зарурлиги асосланган.

Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги. Ишда қиёсий тадқиқот олиб бориш бўйича илғор хорижий олимлар томонидан ўрганилган ва тавсия этилган

методлардан фойдаланилган. Назарий-илмий хулосалар халқаро илмий базалар (<https://www.scholar.google.com>, <https://www.jstor.org>, <https://www.sciencedirect.com>, <https://www.proquest.com>, <https://heinonline.org>) ҳамда бошқа расмий манбалардан олинган ишончли маълумотлар асосида шакллантирилган. Тадқиқот олиб бориш жараёнида билдирилган айрим таклифлар амалиётда жорий этилган ва бу тегишли ваколатли органлар томонидан тасдиқланган. Тадқиқот натижалари етакчи миллий ва хорижий нашрларда эълон қилинган.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти. Тадқиқот натижаларининг илмий аҳамияти ундаги илмий-назарий хулосалар, таклиф ва тавсиялардан Ўзбекистонда суд ҳокимияти ва суд ҳокимияти мустақиллиги билан боғлиқ илмий изланишлар олиб бориш, қонун ҳужжатларини шарҳлаш, миллий қонунчиликни такомиллаштириш ҳамда “Конституциявий ҳуқуқ”, “Қиёсий конституциявий ҳуқуқ”, “Конституциявий ҳуқуқнинг илмий-амалий муаммолари”, “Конституциявий одил судлов” фанларини ўқитиш ва илмий-назарий жиҳатдан янада бойитишда фойдаланиш мумкинлигида намоён бўлади.

Тадқиқот натижаларининг амалий аҳамияти Ўзбекистонда суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминлаш билан боғлиқ норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни такомиллаштириш ва амалий масалаларни ҳал этишда фойдаланиш мумкинлиги билан белгиланади.

Тадқиқот натижаларининг жорий қилиниши. Ўзбекистон ва Америка Қўшма Штатларида суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш масалалари: қиёсий-ҳуқуқий таҳлил бўйича олинган илмий натижалар асосида:

Конституциявий суднинг судьясига нисбатан қамоққа олиш тарзидаги эҳтиёт чораси унга ўта оғир жиноят ёхуд одамнинг ўлимига сабаб бўлган бошқа қасддан жиноят содир этганлик айби қўйилган ҳоллардагина қўллаш зарурлиги, мазкур қоида Конституциявий суднинг Конституциявий суд судьяси сифатида ишлаган даврида шундай жиноятни содир этганликда айбланаётган собиқ судьясига нисбатан ҳам қўлланилиши мақсадга мувофиқлигига доир таклиф “Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди тўғрисида”ги Конституциявий Қонуннинг 14-моддаси учинчи қисмини ишлаб чиқишда инобатга олинган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг Коррупцияга қарши курашиш ва суд-ҳуқуқ масалалари қўмитасининг 2021 йил 26 майдаги 06/1-05/2798-сон ҳамда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг Суд-ҳуқуқ масалалари ва коррупцияга қарши курашиш қўмитасининг 2021 йил 17 майдаги 15-сон маълумотномалари). Ушбу таклиф Конституциявий суднинг амалдаги ва собиқ судьяларининг дахлсизлиги ҳамда бу орқали уларнинг мустақиллигини таъминлашга хизмат қилган;

ваколатлари муддати тугаган Конституциявий суд судьясининг янги ваколатлар муддатига қайта сайлаш ёхуд бошқа иш тақдим этиш тўғрисидаги масала ҳал бўлаётган даврда, бироқ уч ойдан ортиқ бўлмаган муддатда ўртача ойлик иш ҳақи сақлаб қолиниши зарурлигига доир таклиф “Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди тўғрисида”ги Конституциявий Қонуннинг 17-моддаси иккинчи қисмини ишлаб чиқишда инобатга олинган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг

Коррупцияга қарши курашиш ва суд-ҳуқуқ масалалари қўмитасининг 2021 йил 26 майдаги 06/1-05/2798-сон ҳамда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг Суд-ҳуқуқ масалалари ва коррупцияга қарши курашиш қўмитасининг 2021 йил 17 майдаги 15-сон маълумотномалари). Ушбу таклиф Конституциявий суд судьяларининг моддий-ижтимоий таъминоти ҳимоясини кучайтириш ҳамда бу орқали уларнинг мустақиллигини таъминлашга хизмат қилган;

айни бир шахс Конституциявий суд раиси ёки унинг ўринбосари этиб икки муддатдан ортиқ сайланиши мақсадга мувофиқ эмаслигига доир таклиф “Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди тўғрисида”ги Конституциявий Қонуннинг 18-моддаси иккинчи қисмини ишлаб чиқишда инobatга олинган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг Коррупцияга қарши курашиш ва суд-ҳуқуқ масалалари қўмитасининг 2021 йил 26 майдаги 06/1-05/2798-сон ҳамда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг Суд-ҳуқуқ масалалари ва коррупцияга қарши курашиш қўмитасининг 2021 йил 17 майдаги 15-сон маълумотномалари). Ушбу таклиф Конституциявий суд судьяларининг ички мустақиллигини таъминлаш билан боғлиқ конституциявий-ҳуқуқий асосларни такомиллаштиришга хизмат қилган;

Конституциявий суд раиси ва унинг ўринбосари ёзма ариза берган тақдирда, Конституциявий суд томонидан эгаллаб турган лавозимидан озод қилиниши мақсадга мувофиқлигига доир таклиф “Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди тўғрисида”ги Конституциявий Қонуннинг 18-моддаси учинчи қисмини ишлаб чиқишда инobatга олинган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг Коррупцияга қарши курашиш ва суд-ҳуқуқ масалалари қўмитасининг 2021 йил 26 майдаги 06/1-05/2798-сон ҳамда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг Суд-ҳуқуқ масалалари ва коррупцияга қарши курашиш қўмитасининг 2021 йил 17 майдаги 15-сон маълумотномалари). Ушбу таклиф Конституциявий суд раиси ва унинг ўринбосарининг ташқи мустақиллигига доир конституциявий-ҳуқуқий асосларни такомиллаштиришга хизмат қилган.

Тадқиқот натижаларининг апробацияси. Тадқиқот натижалари 2 та халқаро ва 2 та республика илмий конференциялари, жами 4 та анжуманда синовдан ўтган.

Тадқиқот натижаларининг эълон қилинганлиги. Диссертация доирасида олиб борилган тадқиқот натижалари бўйича жами 15 та илмий иш, жумладан, илмий журналларда 8 та, конференция материаллари тўпламида 7 та илмий мақола чоп этилган.

Диссертациянинг тузилиши ва ҳажми. Диссертация кириш, 8 та параграфни қамраб олган учта боб, хулоса ва фойдаланилган адабиётлар рўйхати ҳамда иловалардан иборат. Диссертация адабиётлар рўйхати ва иловалардан ташқари 156 бетни ташкил этади.

ДИССЕРТАЦИЯНИНГ АСОСИЙ МАЗМУНИ

Диссертациянинг **кириш** қисмида тадқиқот мавзусининг долзарблиги ва зарурати, унинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг асосий устувор йўналишларига боғлиқлиги, муаммонинг ўрганилганлик даражаси, мавзунинг диссертация бажарилаётган олий таълим муассасасининг илмий тадқиқот ишлари билан алоқаси, унинг мақсад ва вазифалари, объекти ва предмети, усуллари, илмий янгилиги ва амалий натижаси, тадқиқот натижаларининг ишончлилиги, илмий ва амалий аҳамияти, жорий қилиниши, апробацияси, натижаларнинг эълон қилинганлиги, диссертациянинг ҳажми ва тузилиши ҳақида маълумотлар келтирилган.

Диссертациянинг биринчи боби **“Ўзбекистон ва Америка Қўшма Штатларида суд ҳокимияти мустақиллигининг назарий асослари”** деб номланиб, унда суд ҳокимиятининг мустақиллиги тушунчаси ва конституциявий-ҳуқуқий табиати, суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш тарихи ва тенденциялари, суд ҳокимияти мустақиллигига нисбатан тўсиқлар ва уларнинг келиб чиқиш манбалари таҳлил қилинган.

Диссертант ишни “суд ҳокимияти” тушунчасининг мазмун-моҳиятини таҳлил этишдан чекиниб, бевосита тадқиқот предметини ташкил этган “суд ҳокимиятининг мустақиллиги” тушунчасининг моҳиятини ёритишдан бошлаган. Суд ҳокимиятининг мустақиллиги тушунчаси тармоқ модели (“the network model”) ва эркинликнинг икки концепцияси (“two concepts of liberty”) назарияларига таянган ҳолда таҳлил қилинган. Тармоқ моделига кўра суд ва судьяларга буйруқ, ахборот ва ўзини ўзи ифодалаш сингари уч тоифадаги сигналларни юбориш уларнинг мустақиллигига дахл этади. Эркинликнинг икки концепциясига биноан суд ҳокимиятининг мустақиллиги икки компонентдан иборат. Биринчи компонент судлар ва судьяларнинг нималардан мустақиллиги, иккинчи компонент эса судлар ва судьялар нима қила олишда мустақил эканига ишора қилади. Судлар ва судьяларнинг нималардан мустақиллиги суд ҳокимиятининг негатив мустақиллигини англатса, суд ва судьяларнинг нималар қила олишда мустақиллиги суд ҳокимиятининг позитив мустақиллигини англатади.

Ишда ҳукуматга қарши суд қарорлари ёндашуви, институционал ёндашув, стратегик муносабат ёндашуви каби суд ҳокимиятининг мустақиллигига доир концепциялар ўрганилган. Америка Қўшма Штатларида суд ҳокимияти мустақиллиги ва унинг таснифи бўйича илмий изланишлар олиб борган олимларнинг (М.Рэдиш, Ч.Чех, Л.Зайдмэн, Г.Розенбер, Ж.Мэлтон, Т.Гинсбург, Л.Тийд, Ж.Фережон, М.Гилберт, М.Гур-Ари ва Р.Вилэр, Т.Плэнк) қарашлари таҳлил этилган. Тадқиқотчи суд ҳокимиятининг мустақиллиги миқдор ва сифат нуқтаи назаридан фарқланиши мумкинлиги (С.Бурбенк), шу боис инсоннинг ҳуқуқ ва манфаатлари хавф остида қолиш эҳтимоли юқори бўлган ишларни кўриб чиқадиган судларга юқорироқ даражадаги мустақиллик кераклиги (Э.Рубин) ҳақидаги назарияни қўллаб-қувватлаган ҳолда конституциявий назоратни амалга оширувчи суднинг бошқа судлардан кам бўлмаган, керак бўлса, юқори даражадаги мустақилликка эга бўлиши зарур деган хулосага келган.

Шунингдек, диссертант миллий олимлар (Ғ.Абдумажидов, М.Рустамбоев, Е.Никифорова, Ҳ.Бобоев, Ф.Муҳиддинова, Б.Жамолов, А.Абдурахмонхўжаев) томонидан суд ҳокимиятининг мустақиллиги бўйича билдирилган фикрларни таҳлил этиб, суд ҳокимиятининг мустақиллиги тушунчасига муаллифлик таърифини илгари сурган. Суд ҳокимияти мустақиллигини структуравий ва индивидуал мустақилликка ажратган ҳолда уларнинг ўзига хос хусусиятлари ва ички таснифини келтирган. Суд ҳокимиятининг мустақиллигини таснифлашда суд ҳокимиятининг ҳам ички, ҳам ташқи мустақиллиги инобатга олинган.

Диссертант суд ҳокимиятининг мустақиллиги, энг аввало, суд ҳокимиятининг сиёсий босимларга қарамай қарорлар қабул қилишда мустақил эканини англатишини таъкидлаб, суд ҳокимияти мустақил бўлиши учун де-юре кафолатларнинг етарли эмаслиги, балки бунда де-факто шароитлар ҳам яратиб берилиши зарур деб ҳисоблаган.

Ишда суд ҳокимиятининг мустақиллиги доктринаси ҳокимиятлар бўлиниши ҳамда конституционализм билан боғлиқ ғоялар негизида шаклланигани қайд этилиб, суд ҳокимияти мустақиллиги доктринасининг Америка Қўшма Штатлари Конституциясига сингдирилиши билан боғлиқ жараёнлар Конституция муаллифларидан Александр Гамильтон, Жеймс Мэдисон ва Жон Жей сингари федералистлар томонидан илгари сурилган сиёсий-ҳуқуқий қарашлардан келиб чиқиб илмий жиҳатдан ёритиб берилган.

Диссертант суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминлашдан кўзланган мақсад борасида мулоҳаза юритган олимлар (М.Ражабова, А.Азизхўжаев, Х.Одилқориев С.Бурбенк, Д.Хатчинсон, С.Абрахамсон, Д.Пиментал)нинг фикрларини таҳлил этиб, бу борада ўзининг шахсий фикрларини илгари сурган. Унга кўра, гарчанд мустақилликнинг дастлабки йилларида олиб борилган суд-ҳуқуқ ислохотлари одамлар онгида шаклланиб қолган судлар жазоловчи орган деган муносабатни ўзгартиришга қаратилган бўлса-да, фуқаролар ўртасида ўтказган сўров натижалари шуни кўрсатадики, ҳали ҳануз 72,4 % фуқаролар судьялар мустақил эканига, 48,3 % фуқаролар судлар уларнинг поймол этилган ҳуқуқларини тиклаб бера оладиган орган эканига ишонмайди. Шундан келиб чиқиб, диссертант суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашдан пировард мақсад одил судлов ва ҳуқуқ устуворлигига эришиш бўлиши кераклиги, шундай мақсадга интилиш ва унга эришиш йўлида амалга оширилган ислохотларгина халқнинг судларга бўлган ишончининг юксалишига олиб келиши мумкин деган хулосага келган.

Ишда Ўзбекистонда суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминлашга қаратилган ислохотлар даврий нуқтаи назардан уч босқичга (1991-1999 йиллар, 2000-2015 йиллар, 2016 йилдан ҳозирги вақтга қадар) ажратилиб, суд ҳокимиятининг мустақиллигида рўй берган миқдорий ва сифат ўзгаришлари таҳлил қилинган.

Тадқиқотчи Америка Қўшма Штатларида суд ҳокимиятининг мустақиллигига нисбатан хавфларни бир қатор олимлар (А.Карлтон, Т.Кларк, Ф.Марино, Ж.Волкер, Ж.Макинтаер, А.Хелмен, Н.Хэчт, Ф.Ларкин ва бошқалар) томонидан олиб борилган илмий изланишларга таянган ҳолда таҳлил этган. Таҳлил натижаларига биноан Америка Қўшма Штатларида суд ҳокимиятининг

мустақиллигига нисбатан хавфлар кўпроқ Конгресс ва Президент томонидан, шунингдек, кўплаб штатларда популистлар таъсири остида жорий этилган, бироқ ўзини оқламаган судьяларнинг халқ томонидан сайланиши ҳамда суд қарорларига нисбатан оммавий танқидлар натижасида келиб чиқиши қайд этилган.

Ўзбекистонда суд ҳокимиятининг мустақиллигига нисбатан тўсиқлар сиёсий органларнинг суд тизимига ҳамда юқори суд органларининг қуйи судларга судларнинг функционал вазифасига дахлдор бўлмаган кўрсатмаларни бериш ҳамда ижро ҳокимияти ва прокуратура органларининг таъсиридан келиб чиқаётгани баён этилган.

Ўзбекистонда судьялар ўртасида ўтказилган сўров натижалари 2016 йилга қадар судьяларга асосан миллий хавфсизлик ва прокуратура органлари босим ўтказиб келганини кўрсатган. Шунингдек, ҳозирда ҳам 60 % судьялар фаолиятида уларнинг мустақиллигини поймол этишга уриниш ҳолатлари кузатилади, 36 % судьяларга охириги 4 йилда мустақил қарор қабул қилишга таъсир кўрсатувчи юқоридан “телефон қўнғироқлари” бўлгани аниқланган.

Суд ҳокимиятининг мустақиллиги, 41,3 % судьяларнинг фикрича, ҳам ички (судьяларга суд раислари, юқори турувчи судларнинг босими, таъсири), ҳам ташқи (бошқа давлат ҳокимият органлари ва мансабдор шахслари, фуқаролар, оммавий ахборот воситалари ва блогерларнинг босими, таъсири) хавфлар остида қолмоқда.

Диссертант юқоридаги тадқиқот натижаларига доир рақамлардан келиб чиқиб, Ўзбекистонда суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминлашнинг конституциявий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш зарур деган хулосага келган.

Диссертациянинг **“Ўзбекистон ва Америка Қўшма Штатларида суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашнинг конституциявий-ҳуқуқий асослари”** деб номланган иккинчи бобида суд ҳокимияти органлари тизимининг конституциявий асослари, суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашнинг конституциявий асослари, суд ҳокимияти мустақиллиги конституциявий принципини таъминлаш масалалари тадқиқ этилган.

Тадқиқотчи суд ҳокимияти органларининг тизими суд ҳокимияти мустақиллиги билан шакл ва мазмун жиҳатдан боғлиқ экани, суд тизими суд ҳокимияти мустақиллиги конституциявий принципига путур етказмайдиган тарзда ташкил этилиши керак деган фикрни илгари сурган. Америка Қўшма Штатларининг суд тизимига доир конституциявий нормалар ва амалдаги суд ҳокимияти органлари тизимини таҳлил этган. Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Конституцияси 106-моддасини таҳлил этиб, Ўзбекистонда суд тизими динамик ривожланишда экани, шу боис Конституцияда фақатгина олий суд органларининг мақомини мустақамлаш мақсадга мувофиқ деган хулосага келган.

Америка Қўшма Штатларининг тажрибасини ҳисобга олиб, Ўзбекистонда муайян маъмурий ҳудудий бирликларда судларни улардаги судьялар штатлари билан бирга ташкил этишда сиёсий органлар, шу жумладан, ижро ҳокимияти

органларининг таъсирини камайтириш мақсадида судларни фақат қонун қабул қилиш орқали тузиш мақсадга мувофиқ эканини асослаб берган.

Диссертант бир судда битта ишни турли инстанцияларда кўриб чиқувчи судьялар бир-биридан психологик жиҳатдан мустақил бўла олмаслиги сабабли, суд инстанцияларини тўлиқ “*res judicata*” принципи, яъни “бир суд – бир инстанция” тамойили асосида ташкил этилиши лозим деб ҳисоблаб, кассация тартибида кўриб чиқилган ишларни қайта кассация тартибида кўриб чиқиш мумкинлигига доир тартибни бекор қилишни жоиз деб топган. Бундан ташқари, диссертант судьялар томонидан кўриб чиқиладиган ишларнинг ҳажми уларга руҳий босим бериш орқали уларнинг мустақиллигига дахл этиши мумкинлиги, аҳолининг ўсиб бориши, одил судловга бўлаётган талаб ва судларга бўлаётган мурожаатнинг реал ҳолатидан келиб чиқиб судьялар штати сонини танқидий кўриб чиқиш зарурлигини асослаб берган.

Тадқиқотчининг қайд этишича, сўнгги 25 йил давомида жаҳон мамлакатларининг конституцияларида суд ҳокимиятини ташқи таъсирлардан ҳоли қилишга қаратилган нормалар ортиб борди. Жаҳон мамлакатлари конституцияларининг 77 фоизи суд ҳокимияти мустақил ҳокимият тармоғи эканини баён этувчи декларатив нормага эга. Бугунги кунда жаҳон мамлакатлари конституцияларининг 2/3 қисмида суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминлашга қаратилган махсус нормалар мавжуд. Хусусан, Америка Қўшма Штатлари Конституциясида суд ҳокимиятининг мустақиллиги судьяларни лавозимга тайинлаш тартиби, судьялик ваколат муддати, судьяларга камайтирилиши мумкин бўлмаган иш ҳақи тўлаш, судьяларни фақат импичмент орқали лавозимидан озод этиш мумкинлигига доир қоидалар мавжуд.

Шунга асосан, диссертант Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг суд ҳокимиятининг структуравий мустақиллиги билан боғлиқ 106-моддасини давлат ҳокимиятининг ҳеч қайси тармоғига мансуб бўлмаган давлат ҳокимияти органлари мавжуд эканини ҳисобга олиб янги таҳрирда қабул қилиш лозим эканини, 112-моддада назарда тутилган суд ҳокимиятининг индивидуал мустақиллигига доир махсус чораларга қўшимча тарзда судьяларни тўғридан-тўғридан муддатсиз даврга сайлаш ва тайинлаш, судьяларнинг алмаштирилмаслиги, судьяларни лавозимидан озод этишнинг асосларини мустаҳкамлаш лозим эканини асослаб берган.

Америка Қўшма Штатларида судьяларнинг умрбод муддатга тайинланиши билан боғлиқ муаммолар таҳлил этилиб, Ўзбекистон шароитида судьяларни муддатсиз даврга – 65 ёшгача сайлаш ва тайинлаш мақсадга мувофиқ экани, Америка Қўшма Штатларида судьялар сиёсий партиянинг аъзоси бўлиши мумкинлиги суд ҳокимиятининг сиёсийлашиб кетишига олиб келган омиллардан бири экани инobatга олиниб, Ўзбекистонда судьяларнинг сиёсий партиянинг аъзоси бўлиши мумкин эмаслигига доир конституциявий норманинг ўрнатилгани тўғри танлов бўлган деган хулосага келинган.

Суд ҳокимиятининг мустақиллиги конституциявий принципини таъминлашда амалдаги суд ҳокимиятининг ҳисобдорлигини таъминлаш тизими – суд раисларининг тегишли маҳаллий вакиллик органларига ахборот беришини бекор қилиш, судьяларга қонунларни шарҳлаш ваколатини бериш, судьяларга малака

даражаларини бериш, қайта судьялик лавозимига сайланиш ёки тайинланиш, шунингдек навбатдаги судьялик муддатига сайланиш ёки тайинланиш тизимини суд раисларига боғлиқ бўлмаган ҳолатга келтириш зарурлиги таъкидланган.

Диссертациянинг “Ўзбекистонда суд ҳокимияти мустақиллигини кучайтириш истиқболлари” деб номланган учинчи бобида суд ҳокимияти мустақиллиги конституциявий принцинга риоя этилишини таъминлаш тизимини такомиллаштириш ҳамда суд ҳокимиятининг молиявий мустақиллиги, судьяларнинг моддий ва ижтимоий таъминоти ҳамда дахлсизлигини кучайтириш масалалари муҳокама этилган.

Диссертант Ўзбекистонда суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминлашда Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши фаолиятининг мустақиллиги муҳим роль ўйнайди деган фикрни илгари сурган. Конституцияда Судьялар олий кенгаши судьялар ҳамжамияти органи экани кўрсатилган бўлса-да, уни шакллантиришнинг амалдаги тартиби бунга мос эмаслиги асослаб берилган. Судьялар олий кенгашини халқаро стандартларга жавоб берадиган, яъни сиёсий органларнинг таъсиридан ҳоли тарзда шакллантириш, унинг фаолияти очиқлигини таъминлаш билан боғлиқ шахсий фикрлар илгари сурилган.

Шунингдек, тадқиқотчи Ўзбекистонда судьяларни интизомий жавобгарликка тортиш механизмлари ҳамда суд ҳокимиятининг мустақиллигини одил судлов йўли билан ҳимоя қилиш имкониятларини Америка Қўшма Штатларининг тизими билан қиёсий таҳлил этиб, Ўзбекистонда судьяларга қўлланиладиган интизомий жазоларни либераллаштириш ва Ўзбекистон Республикаси Конституциявий судига давлат ҳокимияти органлари ўртасида конституциявий-ҳуқуқий низоларни кўриб чиқиш ваколатини бериш мақсадга мувофиқ эканини асослаб берган.

Суд ҳокимиятининг молиявий мустақиллиги борасида суд ҳокимияти учун бюджет маблағларини ажратишнинг амалдаги тизимини ислоҳ этишга қаратилган таклифлар билдирилган. Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига судьялар иш ҳақининг камайтирилмаслиги ва инфляцияга мутаносиб тарзда ошириб борилиши билан боғлиқ норма киритиш мақсадга мувофиқлиги асослаб берилган. Судьяларнинг дахлсизлиги ва хавфсизлигини кучайтириш билан боғлиқ таклифлар илгари сурилган.

ХУЛОСА

“Ўзбекистон ва Америка Қўшма Штатларида суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш масалалари: қиёсий-ҳуқуқий таҳлил” мавзусидаги диссертация доирасида олиб борилган изланишлар натижалари куйидаги илмий-назарий хулосалар, қонунчиликни такомиллаштиришга доир таклифлар ҳамда амалий тавсияларни илгари суришга хизмат қилди.

I. Илмий-назарий хулосалар

1. Қуйидаги тушунчаларга муаллифлик таърифлари ишлаб чиқилди:

Суд ҳокимиятининг мустақиллиги – бу суд ҳокимияти тармоғи, суд ва судьяларга ички ва ташқи босим, аралашув ва таъсирларга берилмай функционал вазифаларни қонунга мувофиқ амалга оширишларига имконият бериш

мақсадида конституция билан кафолатланган эркинлик ва унинг амалий ифодаси.

Босим деганда судлар ва судьяларнинг муайян қарорлар қабул қилишга мажбур этадиган ҳолатга тушириб қўйишга қаратилган хатти-ҳаракатларни амалга ошириш тушунилади.

Аралашув деганда суд ва судьяларга юклатилган функционал вазифаларни амалга оширишларига бевосита ёки билвосита ҳалақит ёхуд тўсқинлик қилиш тушунилади.

Таъсир деганда судьяларнинг қарорлар қабул қилишда ички ишончини шубҳага қўядиган ҳолатга олиб келувчи воситалардан фойдаланишдир.

2. Суд ҳокимиятининг мустақиллиги, энг аввало, суд ҳокимиятининг сиёсий босимлардан мустақил эканини англатади. Жаҳон мамлакатларининг деярли барчасида, хусусан, Америка Қўшма Штатларида ҳам суд ҳокимиятининг мустақиллиги кўпчилик ҳолларда давлат ҳокимиятининг сиёсий тармоқлари ва мансабдор шахслари томонидан поймол этилади. Суд ҳокимияти сиёсий босимларга бардош бериб, сиёсий қарорларни конституцияга ҳилоф деб топа олиши ёки уларни қўлламаслик орқали мамлакатда ҳуқуқ устуворлигини таъминлай олишда реал имкониятга эга бўлсагина, уни мустақил деб ҳисоблаш мумкин.

3. Қуйидагилар суд ҳокимиятининг мустақиллигига бевосита таъсир кўрсатадиган бирламчи омиллар ҳисобланади: 1) судьяларни сайлаш ва тайинлаш тартиби; 2) судьяларнинг ваколат муддати; 3) судьяларни интизомий жавобгарликка тортиш ва лавозимдан озод этиш тартиби; 4) судьяларнинг ойлик иш ҳақи; 5) судьяларнинг алмаштирилмаслиги; 6) судьяларнинг дахлсизлиги; 7) ҳокимиятлар бўлиниши принципи, суд ҳокимиятининг ўз-ўзини бошқаришда иштирок эта олиши ва бюджет масалаларини ҳал эта олиши.

4. Суд ҳокимиятининг мустақиллиги судлар ва судьяларнинг ҳисобдорлигини инкор этмайди. Суд ҳокимиятининг мустақиллиги судлар ва судьяларни турли босим, аралашув ва таъсирлардан ҳоли қарорлар қабул қилиш имкониятини яратиб берса, суд ҳокимиятининг ҳисобдорлиги суд ва судьяларнинг ваколатларни суиистеъмол қилишларини олдини олишга хизмат қилади. Суд ҳокимиятининг ҳисобдорлигини кучайтиришга қаратилган, бироқ мақсадга мувофиқ бўлмаган ёхуд ортиқча чораларнинг ўрнатилиши суд ҳокимиятининг мустақиллигига путур етказди. Бу суд ҳокимияти мустақиллиги ва суд ҳокимияти ҳисобдорлигининг мувозанатда бўлиши зарурлигини кўрсатади.

5. Суд ҳокимиятининг мустақиллиги структуравий ва индивидуал мустақилликдан иборат. Структуравий мустақиллик суд ҳокимияти тармоғининг яхлит ҳолатда ҳамда суд ҳокимияти органларининг мустақиллигини англатиб, уни қуйидагича таснифлаш мумкин: 1) суд ҳокимияти тармоғининг қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимиятлардан мустақиллиги; 2) суд ҳокимиятининг давлат ҳокимияти тармоқларининг биронтасига мансуб бўлмаган давлат ҳокимияти органлари ва мансабдор шахслардан мустақиллиги; 3) суд ҳокимиятининг фуқаролик жамияти институтларидан мустақиллиги; 4) суд ҳокимияти олий органларининг бир-биридан мустақиллиги; 5) қуйи турувчи судларнинг ўзидан юқори турувчи судлардан мустақиллиги.

Суд ҳокимиятининг индивидуал мустақиллиги судьяларнинг мустақиллигини англатиб, уни қуйидаги таснифлаш мумкин: 1) судьяларнинг республика ва

махаллий давлат ҳокимияти органлари, уларнинг мансабдор шахслари ҳамда давлат хизматчиларидан мустақиллиги; 2) судьяларнинг суд раисларидан мустақиллиги; 3) судьяларнинг юқори турувчи суд судьяларидан мустақиллиги; 4) суд ҳайъати таркибидаги судьяларнинг бир-биридан мустақиллиги; 5) судьяларнинг жисмоний ва юридик шахслардан мустақиллиги.

6. Суд ҳокимиятининг структуравий мустақиллиги суд ҳокимиятининг индивидуал мустақиллигига нисбатан бирламчи хусусиятга эга. Яъни, суд ҳокимиятининг структуравий мустақиллиги таъминланмаса, суд ҳокимиятининг индивидуал мустақиллигини тўлиқ таъминлаб бўлмайди.

7. Суд ҳокимиятининг мустақиллиги доктринаси давлат ҳокимиятининг бўлинишига доир назария негизида шаклланган ва илк маротаба дунёдаги биринчи замонавий конституция – Америка Қўшма Штатларининг Конституцияси қоидаларига сингдирилган.

Америка Қўшма Штатларининг мустақиллик учун кураш тарихи суд ҳокимияти мустақиллигига эришиш учун олиб борилган интилиш ва курашларни ҳам қамраб олади. Америка жамиятида суд ҳокимияти мустақиллиги қадрият сифатида шаклланишида ушбу тарихий жараёнлар муҳим роль ўйнайди.

Америка Қўшма Штатларида суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш одил судлов ва ҳуқуқ устуворлигига эришиш мақсадига қаратилган. Ўзбекистонда суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашга қаратилган дастлабки ислохотлар халқнинг судлар жазоловчи орган деган муносабатини ўзгартиришга қаратилган.

Суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашга қаратилган ислохотлар одил судлов ва ҳуқуқ устуворлигига эришиш мақсадида амалга оширилиши мақсадга мувофиқ. Бинобарин, халқнинг судларга жазоловчи орган сифатида муносабатда бўлмаслиги учун, аввало, суд ҳокимияти том маънодаги одил судловни амалга ошира олиши ва ҳуқуқ устуворлигини таъминлай олиши лозим. Бу эса халқнинг судларга бўлган ишончининг шаклланишига олиб келади.

8. Ўзбекистонда суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминлаш тенденцияси даврий нуктаи назардан қуйидаги уч босқичдан иборат: суд ҳокимиятини алоҳида мустақил ҳокимият тармоғи сифатида шакллантиришга қаратилган биринчи босқич (*1991-1999 йиллар*), унинг адлия ва прокуратура органларининг таъсиридан чиқаришга қаратилган иккинчи босқич (*2000-2015 йиллар*), судьялар корпусини судьялар ҳамжамияти орқали шакллантириш тизимини жорий этиш орқали суд ҳокимиятини ўзини ўзи бошқаришда иштирок этишга имконият бериш ва бу орқали суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашга қаратилган конституциявий ислохотларни ўз ичига олган учинчи босқични (*2016 йилдан ҳозирги вақтга қадар*) қамраб олади.

9. Ўзбекистонда амалда бўлган судьяларни меритократия тизимига асосланган ҳолда сайлаш ва тайинлаш тизими энг мақбул тизимдир. Американинг ўттиздан ошиқ штатларида амалда бўлган судьяларни халқ томонидан сайлаш тизими ўзини оқламаган тизим ҳисобланади.

10. Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгашининг мустақиллигини таъминлаш суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашда муҳим аҳамиятга эга. Ўзбекистонда Судьялар олий кенгаши судьялар кенгашининг Жанубий Европа моделига яқин бўлса, Америка Қўшма Штатларида судьялар кенгашлари Шимолий Европа моделига асосланган. Ўзбекистонда суд ҳокимиятининг

мустақиллигини янада таъминлашда судьялар кенгашининг Шимолий Европа моделининг айрим жиҳатларини ўзлаштириш мақсадга мувофиқ.

II. Ўзбекистонда суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштиришга қаратилган таклиф ва тавсиялар:

1. Суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашнинг конституциявий асосларини янада такомиллаштириш бўйича:

– Давлат ҳокимиятининг биронта тармоғига мансуб бўлмаган давлат органларининг мавжудлигини ҳисобга олиб, суд ҳокимиятининг структуравий мустақиллигини юридик жиҳатдан тўлиқ таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 106-моддасини қуйидаги таҳрирда баён этиш:

“Ўзбекистон Республикасида суд ҳокимияти қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимиятлардан, шунингдек давлат ҳокимиятининг бошқа органлари ҳамда жамоат бирлашмаларидан мустақил ҳолда иш юритади.”

– Муайян ҳудудларда судларни ташкил этишда сиёсий органларнинг таъсирини камайтириш йўли билан суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси 107-моддасини қуйидаги таҳрирда баён этиш:

“Ўзбекистон Республикасида суд тизими Ўзбекистон Республикаси Конституциявий суди, Ўзбекистон Республикаси Олий суди ҳамда қонун билан тузиладиган бошқа судлардан иборат.

Судларнинг фаолияти қонун билан тартибга солинади.

Судлар фақатгина қонун билан ташкил этилади. Судлар ихтисослаштирилган ёки судьялари ихтисослаштирилган тарзда ташкил этилиши мумкин.

Фавқулодда судлар тузишга йўл қўйилмайди.”

– Суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминлашда декларатив хусусиятга эга бўлган конституциявий нормаларнинг етарли эмаслигини ҳисобга олиб, Ўзбекистон Республикаси Конституциясига суд ҳокимиятининг индивидуал мустақиллигини таъминлашга қаратилган махсус конституциявий нормалар – судьяларни муддатсиз даврга сайлаш ва тайинлаш, судьяларнинг алмаштирилмаслиги, судьялар иш ҳақининг камайтирилмаслиги ва инфляция даражасига мутаносиб тарзда ошиб бориши, ўрта ва қуйи бўғин судьяларини тайинлаш билан боғлиқ энг муҳим муносабатларни тартибга солишга қаратилган қоидаларни киритиш таклиф этилади;

– Ўзбекистон Республикаси Конституциясида судьяларнинг ваколат муддатини муддатсиз давр – 65 ёшгача этиб белгилаш тавсия этилади;

– Ўзбекистон Республикаси Конституциясига судьяларни лавозимидан озод этиш асослари ва тартибига доир нормаларни киритиш тавсия этилади.

2. Суд ҳокимияти мустақиллиги конституциявий принципига дахлдор бўлган қонунчиликни такомиллаштириш бўйича:

– Ўзбекистон Республикасининг “Судлар тўғрисида”ги Қонуни 89-моддасини қуйидаги таҳрирда баён этиш:

“Ўзбекистон Республикаси судларининг тузилмаси ва штат бирлигининг сони Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгашининг тақдимига биноан Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси томонидан қонун билан тасдиқланади.

Судларнинг штатлар жадвали Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши томонидан тасдиқланади.”

– Ўзбекистон Республикасининг “Судлар тўғрисида”ги Қонунининг 1-моддаси иккинчи қисмини қуйидаги тахрирда баён этиш: *“Ўзбекистон Республикасида суд ҳокимияти фақат судлар томонидан амалга оширилади. Ҳеч қайси бошқа органлар ва шахслар суд ҳокимияти ваколатларини ўзлаштириб олишга, шунингдек суд ва судьяларга одил судлов билан боғлиқ бўлмаган вазифаларни юклашга ҳақли эмас.*”

– Ўзбекистон Республикасининг “Маҳаллий давлат ҳокимияти тўғрисида”ги Қонунининг 24-моддасида мустаҳкамланган маҳаллий вакиллик органларининг суд раисларининг ахборотини эшитиш ваколатини чиқариб ташлаш, бунинг ўрнига судларнинг ҳисобдорлигини оширишнинг замонавий механизми – ҳар бир суднинг веб-сайтини яратиш ва қонунда назарда тутилган ахборотни омма учун эълон қилиш тизимини жорий этиш;

– “Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди тўғрисида”ги Конституциявий Қонун ва “Судлар тўғрисида”ги Қонунга судьяларнинг дахлсизлиги уларнинг судьялик ваколати муддати тугаганидан кейин ҳам амал қилиши, судьялик ваколати тугаши муносабати билан истеъфога чиққан судьяга охириги йилда олган йиллик даромадидан кам бўлмаган йиллик пенсия тўлашни кафолатлашга доир қоидаларни киритиш;

– Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексининг 86-моддасидан судни исбот қилишни амалга оширувчи субъектлар доирасидан чиқариб ташлаш;

– Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексига жабрланувчининг оқлов ҳукми устидан юқори турувчи судга шикоят қилиш ҳуқуқи сақлаб қолинган ҳолда прокурорларнинг оқлов ҳукми устидан протест келтиришга ҳақли эмаслиги, бироқ бу фактлар билан боғлиқ бўлган ҳамда қонунни нотўғри қўллаш натижасида чиқарилган оқлов ҳукмларга нисбатан татбиқ этилмаслигига доир қоида киритиш.

3. Суд ҳокимияти мустақиллиги конституциявий принципига риоя этилишини таъминлашга кўмаклашиш тизимини такомиллаштириш бўйича:

– Судьялар олий кенгаши ҳақиқий судьялар ҳамжамияти органи сифатида шаклланиши учун “Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши тўғрисида”ги Қонунга Судьялар олий кенгашининг судьялар орасидан шакллантириладиган қисмини республика судьялар съезди (конференцияси)да сайлаш, Кенгаш раисини Судьялар олий кенгаши тақдимида биноан Олий Мажлис Сенати томонидан сайлаш, Судьялар олий кенгаши таркибидан ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг вакилларини чиқариб ташлаб, уларнинг ўрнига ҳуқуқшунос олимлар ҳамда фуқаролик жамияти институтлари вакилларини киритиш билан боғлиқ ўзгартиш киритиш;

– Барча судларнинг моддий-техник таъминлаш вазифаси ягона орган томонидан амалга оширилишини таъминлаш мақсадида “Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди тўғрисида”ги Конституциявий Қонун, “Судлар тўғрисида”ги ҳамда “Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши тўғрисида”ги қонунларга Судлар фаолиятини таъминлаш департаментини Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузурида ташкил этишга қаратилган ўзгартишлар киритиш;

– “Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди тўғрисида”ги Конституциявий Қонун, “Судлар тўғрисида”ги ва “Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши тўғрисида”ги қонунлар ҳамда Ўзбекистон Республикасининг Бюджет кодексига суд ҳокимиятининг молиявий мустақиллигини таъминлашга қаратилган ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш. Унга кўра, Судлар фаолиятини таъминлаш департаменти Судьялар олий кенгаши билан ҳамкорликда суд ҳокимияти учун алоҳида давлат бюджети лойиҳасини ишлаб чиқади ва маъқуллаш учун Судьялар олий кенгашига тақдим этади. Лойиҳа Судьялар олий кенгаши томонидан Вазирлар Маҳкамасига юборилади. Вазирлар Маҳкамаси суд ҳокимияти бюджети лойиҳасига ўзгартиш киритмаган ҳолда уни давлат бюджети лойиҳаси билан биргаликда Олий Мажлис қуйи палатасига киритади. Навбатдаги молия йили учун суд ҳокимияти томонидан талаб этилаётган харажатлар юзасидан Олий Мажлис палаталарининг саволларига жавоб бериш учун Судьялар олий кенгашидан вакил таклиф этилиши мумкин.

– Ўзбекистон Республикасининг Бюджет кодексининг 70-моддасига Конституциявий суд фаолияти учун ажратиладиган маблағлар давлат бюджетининг давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларини, адлия ва прокуратура органларини сақлаб туриш харажатлари сатрида эмас, балки судларни сақлаб туриш харажатлари сатрида кўрсатиш билан боғлиқ ўзгартиш киритиш;

– Ўзбекистон Республикасининг “Судлар тўғрисида”ги Қонунининг 76-моддасида назарда тутилган судьяларга нисбатан қўлланиладиган интизомий жазо чораларини янада либераллаштириш, хусусан, жарима жазосини чиқариб ташлаш ҳамда жазолар тизимига оммага эълон қилиб ёки эълон қилмаган ҳолда ҳайфсан эълон қилиш сингари жазоларни киритиш.

III. Амалий тавсиялар

1. Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгашининг фаолияти очиқлигини таъминлаш учун унинг веб-сайти орқали Кенгаш фаолияти, суд тизимига дахлдор бўлган маълумотларни жойлаб бориш ва уларни ҳар 6 ойда янгилаб бориш мақсадга мувофиқ.

2. Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши амалда суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминлашга кўмаклашадиган орган бўлиши лозим. Шу боис, у томонидан судларни комплекс режа асосида текшириш амалиётига чек қўйиш зарур.

3. Судьялар сони суд ишларининг ҳажмига мутаносиб бўлиши керак. Судьяга ҳаддан зиёд иш ҳажмининг юклатилиши унга руҳий стресс ва босим беради. Судьяларнинг мустақил қарор қабул қилишига тўсқинлик қилади. Шу боис, Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши томонидан аҳолининг ўсиб бориши, одил судловга бўлаётган талаб ва судларга бўлаётган мурожаатнинг реал ҳолатидан келиб чиқиб, ҳар бир судда судьяларнинг штати сони ва суд ишларининг ҳажми танқидий таҳлил этиб борилиши мақсадга мувофиқ. Таҳлил натижаларидан келиб чиқиб, судьялар сонини ошириб боришга қаратилган чоралар кўриб борилиши тавсия этилади.

Бундан ташқари, Судьялар олий кенгашига судьяларнинг иш ҳажмидан келиб чиқиб уларга зарур миқдорда судья ёрдамчиларини ажратиш ваколатини

бериш мақсадга мувофиқ.

4. Хавфсизлик талабларига жавоб бермайдиган сайёр судларни ўтказиш ҳамда судьяларнинг функционал вазифаси ҳисобланмайдиган уйма-уй юриб “аёллар дафтари”ни тўлдириш, ҳуқуқбузарликларнинг профилактикаси ишларида иштирок этиш, судьяларни турли газета ва журналларга мажбурий обуна қилдириш, ҳар бешинчи суд процессида суд ишини мазмунан ҳал қилишга қаратилган қарорни қабул қилишга мажбурлаш сингари қонунда назарда тутилмаган кўрсатмалар бериш амалиётига чек қўйиш зарур.

5. Судьялар олий кенгаши таркибида судьялар ва суд ходимларининг хавфсизлигини таъминлаш бўйича алоҳида қўмита, Судлар фаолиятини таъминлаш департаменти ва унинг ҳудудий бўлимларида судьялар хавфсизлигини таъминлашга масъул бўлимлар ташкил этиш, уларнинг кадрлар захирасини кўпайтириш, Америка Қўшма Штатлари тажрибаси асосида судьяларнинг хавфсизлигини кучайтиришга қаратилган “уйга дахл этишни аниқлаш тизими” (“Home intrusion detection system”) технологиясини амалдаги ҳамда собиқ судьяларга нисбатан татбиқ этиш мақсадга мувофиқ.

**SCIENTIFIC COUNCIL No DSc.07/30.12. 2019.Yu.22.02
FOR AWARDING SCIENTIFIC DEGREES
AT TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW**

TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW

KOSIMOV BOTIRJON

**ISSUES OF ENSURING JUDICIAL INDEPENDENCE IN UZBEKISTAN
AND THE UNITED STATES OF AMERICA:
A COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS**

**12.00.02. – Constitutional Law. Administrative Law.
Finance and Customs Law**

**Doctoral (Ph.D.) dissertation abstract
on legal sciences**

Tashkent – 2021

The topic of the doctoral dissertation (Ph.D.) was registered at the Supreme Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan under number B2020.4.Ph.D./Yu417.

The dissertation has been prepared at Tashkent State University of Law.

The abstract of the dissertation is posted in three languages (Uzbek, English, Russian (resume)) on the website of the Scientific Council (<https://tsul.uz/uz/fan/avtoreferatlar>) and of “ZiyoNet” Information and educational portal (www.ziynet.uz).

Scientific supervisor:

Musayev Bekzod Tursunboyevich,
Doctor of Philosophy in Law (Ph.D.),
Associate Professor

Official opponents:

Nematov Jurabek Nematilloevich,
Doctor of Science in Law (DS),
Associate Professor

Umirov Fitrat Fakhriddinovich
Doctor of Philosophy in Law (Ph.D.),
Assistant Professor, Osaka University (Japan)

Leading organization:

**The Supreme School of Judges under the
Supreme Judicial Council of the Republic
of Uzbekistan**

The defense of the dissertation will take place on September 25, 2021 at 14.00 at the meeting of the Scientific Council №. DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02 at Tashkent State University of Law (Address: 100047, Tashkent city, Sayilgokh street 35. Phone: (998) 71-233-66-36; Fax :(998) 71-233-37-48; e-mail: info@tsul.uz).

The doctoral dissertation (Ph.D.) is available at the Information Resource Center of Tashkent State University of Law (registered under № 979). (Address: 100047, Tashkent city, Amir Temur street 13. Phone: (998) 71-233-66-36; e-mail: info@tsul.uz).

The abstract of the dissertation was distributed on September 11, 2021.

(mailing report № 9 on September 11, 2021).

R.R.Khakimov

Chairman of the Scientific Council on
awarding scientific degrees, Doctor of
Science in Law, Professor

I.R.Bekov

Scientific secretary of the Scientific
Council on awarding scientific degrees,
Doctor of Philosophy in Law, Acting
Professor

M.A.Axmedshaeva

Chairman of Scientific seminar under the
Scientific Council on awarding scientific
degrees, Doctor of Science in Law,
Professor

INTRODUCTION (abstract of PhD thesis)

The importance of the dissertation topic and demand for it. In today's world, there are different modern trends of ensuring judicial independence, which is regarded as a legal value. The basis for this, first of all, is laid down in Article 10 of the Universal Declaration of Human Rights, according to which "Everyone is entitled in full equality to a fair and public hearing by an independent and impartial tribunal, in the determination of his rights and obligations and of any criminal charge against him."¹ This imposes an obligation for each state to ensure the independence of the judiciary. Judicial independence in respective countries is one of the important criteria in the formation of the rule of law ranking of the world countries, which has been published annually by the World Justice Project since 2006².

Different research on issues relating to ensuring judicial independence is being carried out around the world. In particular, issues such as the concept of judicial independence and the importance of judicial independence, the relationship between the independence and accountability of the judiciary, mechanisms for ensuring judicial independence, and a comparative analysis of ensuring judicial independence are paid special attention as an important research direction of a scientific-practical value.

Consistent with the Universal Declaration of Human Rights, in the Republic of Uzbekistan, "Ensuring the true independence of the judiciary, raising the prestige of the judiciary, democratization, and improvement of the judicial system" are important objectives.³ The past five years have seen a wide range of reforms in this direction. These reforms include the establishment of the Supreme Judicial Council, which has constitutional status, and reconsideration of judicial tenure through establishing a system for judicial tenure.

Comparative legal analysis of the issues of ensuring judicial independence in Uzbekistan with the ones in developed countries makes it possible for Uzbekistan to learn and employ the best practices regarding ensuring judicial independence. This dissertation uses the United States of America for the purpose of comparison. This is the country where the doctrine of judicial independence was first embodied in the United States Constitution and judicial independence has become a value in social life. Further, the United States of America has a high ranking on the Rule of Law Index.

The research in this dissertation promotes the objectives of such laws as the Constitution of the Republic of Uzbekistan (1992), the Constitutional Law of the Republic of Uzbekistan "On the Constitutional Court of the Republic of Uzbekistan" (2021), the Law of the Republic of Uzbekistan "On Courts" (2021), the Law of the Republic of Uzbekistan "On the Supreme Judicial Council" (2017), the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan № PD-6034

¹ Universal Declaration of Human Rights. [https://undocs.org/A/RES/217\(III\)](https://undocs.org/A/RES/217(III))

² WJP Rule of Law Index Factors. <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/factors>

³ The Decree of the President of the Republic of Uzbekistan "Action Strategy for further development of the Republic of Uzbekistan" PD-4947 dated 07.02.2017 // Collection of laws of the Republic of Uzbekistan, 2017, № 6, article 70.

“On additional measures for improvement of the activity of the judiciary and effectiveness of justice” (2020) and the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan № PD–6127 “On measures for ensuring the true independence of judges and raising the effectiveness of prevention of corruption in the judicial system” (2020) and other laws related to the research topic.

The compliance of the research with the priority directions of scientific and technological development of the republic. The research is done within the framework of the priority direction of scientific and technological development of the republic “Formation of a system of innovative ideas and ways of their implementation in the social, legal, economic, cultural, spiritual and educational development of an informed society and a democratic state” and the dissertation corresponds to the specialty “12.00.02 – Constitutional Law. Administrative Law. Finance and Customs Law”.

The extent of the study of research problems. Issues related to judicial independence have been studied by several national and foreign scholars and experienced practitioners¹.

Among national scientists, general issues related to judicial independence have been studied by A. Azizkhodjaev, A. Saidov, I. Bekov, Kh. Odilkoriev, O. Khusanov, R. Kayumov, R. Khakimov, S. Abboskhodjaev, U. Tadjikhanov, Z. Islamov. These scholars approached judicial independence mainly from the perspective of separation of powers. However, their works do not address the concept and content of judicial independence.

General theoretical and practical issues of judicial independence have been covered in the works of such scholars and experienced practitioners as A. Abdumajidov, A. Egamberdiev, A. Gafurov, A. Khamraev, A. Polvon-zoda, B. Jamolov, B. Mirboboev, E. Nikiforova, F. Mukhiddinov, F. Mukhiddinova, H. Boboev, J. Abdurakhmonkhojaev, M. Rajabova, M. Rustambaev, Sh. Umarova, U. Mingboev, Z. Inogomjanova.

It should be noted that A. Khamraev in his doctoral dissertation developed ten rules for judges on ensuring their independence. However, the dissertation discusses issues related to strengthening judicial independence only from the point of view of legal awareness and professional qualification of judges. Sh. Umarova in her dissertation approached the problem of judicial independence from the perspective of the role of the judiciary in building a democratic state.

F. Mukhiddinova researched the history, goals, achievements, and prospects of judicial reforms in Uzbekistan. B. Jamolov studied the concept of the judicial authority and judicial independence. In the work by J. Abdurakhmonkhodjaev, issues of judicial independence have been analyzed from the point of view of judicial selection.

From among foreign scholars Gerald N. Rosenberg, James Lindgren, James Melton, John Ferejohn, Linda Greenhouse, Luis E. Fuentes-Rohwer, Lydia Brasher Tiede, Martin H. Redish, Michael D. Gilbert, Pamela S. Karlan, Peter M. Shane, Saikrishna B. Prakash, Sam J. Ervin, Stephen B. Burbank, Steven G. Calabresi,

¹ The list of research works of these scholars is provided in the bibliography of the dissertation.

Thomas E. Plank, Tom Ginsburg, Viet D. Dinh and others have researched the issues of judicial independence.

This dissertation contributes to the study of judicial independence by making a comparative analysis of judicial independence in Uzbekistan and the United States of America from the perspective of Constitutional Law. The work provides scientific and theoretical conclusions and proposals for improving legislation, as well as practical recommendations.

The relation of the dissertation topic to the scientific research plans of the higher educational institution where the dissertation was prepared. The research has been done within the framework of the fundamental project of the research plan of Tashkent State University of Law “Main directions of further liberalization of public administration in the context of deepening democratic reforms” (2017-2021).

The research aim is to make scientific and theoretical conclusions and proposals for improving legislation and practical recommendations on ensuring judicial independence in Uzbekistan through a comparative legal analysis of constitutional and legal framework for ensuring judicial independence in Uzbekistan and the United States of America.

The objectives of the research are as follows:

To research the concept of judicial independence and its constitutional and legal nature and develop the authorial definition of the concept of judicial independence;

To analyze the tendencies of ensuring the constitutional principle of judicial independence in Uzbekistan and the United States of America;

To comparatively analyze threats to judicial independence in Uzbekistan and the United States of America and their origins;

To comparatively analyze the judicial system in Uzbekistan and the United States of America in terms of its impact on judicial independence;

To comparatively study constitutional foundations for ensuring judicial independence in Uzbekistan and the United States of America;

To research the problems of legislation related to ensuring the constitutional principle of judicial independence in Uzbekistan, considering the practices from the United States of America;

To suggest proposals on improvement of the system of ensuring compliance with the constitutional principle of judicial independence in Uzbekistan based on the practices from the United States of America;

To suggest proposals on strengthening the financial independence of the judiciary in Uzbekistan, the welfare and security of judges based on the practices of the United States of America.

The object of the research is the system of relations associated with ensuring the constitutional principle of judicial independence in Uzbekistan and the United States of America.

The subject of the research is the constitutional foundations for judicial independence in Uzbekistan and the United States of America and the legal issues of ensuring the constitutional principle of judicial independence.

The research methods. Issues related to the subject of the research have been researched by using the following modern comparative legal research methods in separate or in combination: 1) functional method; 2) structural method; 3) analytical method; 4) law-in-context method; 5) historical method; 6) common-core method.

Comparative legal research methods require not only the intercomparison of legal frameworks but also the study of how they are reflected in public life. Therefore, from qualitative research methods, the anonymous interviews and the analysis of survey results, and from quantitative research methods, the analysis of statistical data have been employed for the research.

A total of 10 judges – 5 former and 5 sitting judges were interviewed anonymously to determine the real situation with the independence of the judiciary in Uzbekistan.

Separate polls regarding the independence of the judiciary were conducted among judges and citizens. In the surveys, 75 judges and 600 citizens participated respectively.

The scientific novelty of the research. The research findings suggest the following:

it would be appropriate to detain the sitting justices of the Constitutional Court only in cases of being charged with a serious crime or an intentional crime that causes the death of a person, and to apply the same rule with regard to former justices of the Constitutional Court who are accused of committing such crimes during the judicial tenure;

it would be appropriate to maintain the average monthly salary of a justice of the Constitutional Court, whose tenure expires, for no more than three months during the period while the issue of re-election for a new term or the issue of providing another job is being decided;

it would be appropriate not to elect the same person the Chief Justice of the Constitutional Court or his/her Deputy for more than two terms of office;

it would be appropriate to dismiss the Chief Justice of the Constitutional Court or his/her Deputy from the administrative office upon their written application.

The practical results of the research indicate that judicial independence would be enhanced through the following:

it would be appropriate to amend Article 106 of the Constitution of the Republic of Uzbekistan, taking into account the existence of state authorities that do not belong to any branch of government to fully ensure structural judicial independence from a de-jure perspective;

as it is not sufficient for the Constitution of the Republic of Uzbekistan to have declarative rules on judicial independence, it would be appropriate to incorporate to it some specific provisions related to judicial tenure, non-replacement of judges, undiminished judicial salary, and judicial salary increase in parallel with inflation, judicial appointments for lower and intermediate courts;

it would be appropriate to organize the structure of courts of the Republic of Uzbekistan along with the determination of a number of judges by the law adopted

by the Oliy Majlis of the Republic upon submission of the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan;

no state authorities should have the power to impose on courts and judges tasks that are not related to doing justice, and to take away the functions of the judicial authority and the powers of judges;

the immunity of judges should be valid even after the expiry of the judicial tenure, and the judge who resigns on the occasion of the expiry of the judicial tenure should receive an annual pension not less than the annual income received during the last year of the judicial office;

the judicial part of the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan should be elected at the republican conference of judges and the Chairperson of the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan should be elected by the Senate of the Oliy Majlis upon the nomination of the Supreme Judicial Council, and the representatives of law enforcement bodies in the Supreme Judicial Council should be excluded so that the Supreme Judicial Council can be formed as a body of judicial community in reality;

it would be appropriate to establish a new system of funding the judiciary to ensure the financial independence of the judiciary.

The reliability of research results. For the research, a wide range of research methods recommended by distinguished foreign scientists of comparative legal research have been employed. Theoretical and scientific conclusions have been made based on international scientific databases (<https://www.scholar.google.com>, <https://www.jstor.org>, <https://www.sciencedirect.com>, <https://www.proquest.com>, <https://heinonline.org>) and reliable data from other official sources. Some proposals have been implemented, which is confirmed by the relative authorities. The research results have been published in national and foreign publications.

The scientific and practical significance of the research results. The scientific significance of the research results lies in the fact that the scientific and theoretical conclusions, proposals, and recommendations can be used for the further research of the judiciary and judicial independence in Uzbekistan, interpretation of laws, improvement of national legislation, and teaching such modules as “Constitutional Law”, “Comparative Constitutional Law”, “Scientific and Theoretical Problems of Constitutional Law”, “Constitutional Justice” and enrichment of these modules from a scientific and theoretical perspective.

The practical significance of the research results is reflected in the way the research results can be employed to improve laws on ensuring judicial independence and to handle practical issues.

The implementation of research results. The scientific results obtained during the research have been employed as follows:

The proposal that it would be appropriate to detain the sitting justices of the Constitutional Court only in cases of being charged with a serious crime or an intentional crime that causes the death of a person, and to apply the same rule with regard to former justices of the Constitutional Court who are accused of committing such crimes during the judicial tenure has been taken into consideration in developing Part three of Article 14 of the Constitutional Law

“On the Constitutional Court of the Republic of Uzbekistan” (Certificates provided by the Committee on Anti-corruption and Judicial Issues of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan dated 26 May 2021, № 06/1-05/2798 and the Committee on the Judicial and Anti-corruption Issues of the Senate of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan dated 17 May 2021, № 15);

The proposal that it would be appropriate to maintain the average monthly salary of a justice of the Constitutional Court, whose tenure expires, for no more than three months during the period while the issue of re-election for a new term or the issue of providing another job is being decided has been taken into consideration in developing Part two of Article 17 of the Constitutional Law “On the Constitutional Court of the Republic of Uzbekistan” (Certificates provided by the Committee on Anti-corruption and Judicial Issues of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan dated 26 May 2021, № 06/1-05/2798 and the Committee on the Judicial and Anti-corruption Issues of the Senate of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan dated 17 May 2021, № 15);

The proposal that it would be appropriate not to elect the same person the Chief Justice of the Constitutional Court or his/her Deputy for more than two terms of office when developing Part two of Article 18 of the Constitutional Law “On the Constitutional Court of the Republic of Uzbekistan” (Certificates provided by the Committee on Anti-corruption and Judicial Issues of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan dated 26 May 2021, № 06/1-05/2798 and the Committee on the Judicial and Anti-corruption Issues of the Senate of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan dated 17 May 2021, № 15);

The proposal that would be appropriate to dismiss the Chief Justice of the Constitutional Court or his/her Deputy from the administrative office upon their written application when developing part three of Article 18 of the Constitutional Law “On the Constitutional Court of the Republic of Uzbekistan” (Certificates provided by the Committee on Anti-corruption and Judicial Issues of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan dated 26 May 2021, № 06/1-05/2798 and the Committee on the Judicial and Anti-corruption Issues of the Senate of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan dated 17 May 2021, № 15).

The approbation of the research results. The research results have been shared at 4 conferences in total – 2 international and 2 republican scientific conferences.

The publication of the research results. Within the framework of the dissertation, 15 scientific works – 8 articles in research journals and 7 articles in the conference materials have been published on the research results.

The structure and size of the dissertation. The dissertation is made up of the introduction, three chapters including 8 paragraphs, the conclusion, and the bibliography and appendices. The dissertation consists of 156 pages excluding the bibliography and appendices.

THE MAIN CONTENT OF THE DISSERTATION

The **introductory part** of the dissertation introduces the importance of the dissertation topic and demand for it, its compliance with the priority directions of scientific and technological development of the Republic, the extent of the study of research problems, the relation of the dissertation topic to the scientific research plans of the higher educational institution where the dissertation was prepared, the aim and objectives, the subject and object, methods, scientific novelty and practical results, the reliability of research results, their scientific and practical significance and implementation, the structure, and size of the dissertation.

Chapter I of the dissertation is entitled “Theoretical Frameworks for Judicial Independence in Uzbekistan and the United States of America” and is devoted to the analysis of the concept and constitutional and legal nature of judicial independence, history, and trends of judicial independence, threats to judicial independence, and the origins of the threats.

The researcher analyzes the essence of the concept of “judicial independence” based on theories “the network model” and “the two concepts of liberty”. According to the network model, sending performative, informative, and expressive signals to the judiciary affects their independence. According to the two concepts of freedom model, the independence of the judiciary consists of two components. The first component relates to what courts and judges are independent of, and the second component relates to what courts and judges are independent to do. While what courts and judges are independent of means negative judicial independence, what courts and judges are independent to do means positive judicial independence.

The research explores different approaches to judicial independence such as “institutional”, “judicial rulings against the government”, and “strategic interaction”. It analyzes the views of scholars who researched judicial independence in the United States and its classification (M. Redish, C. Geyh, G. Rosenberg, J. Melton, T. Ginsburg, L. Tiede, J. Ferejohn, M. Gilbert, M. Gur-Arie, R. Wheeler, T. Plank). The researcher agrees that judicial independence can vary in quantity and quality (S. Burbank), and therefore supports the theory that courts handling cases in which human rights and interests are at more risk to be threatened need a higher level of independence (E. Rubin) and concludes that the courts empowered to do constitutional review must have no less, but rather, the same degree of independence as other courts or a greater degree of independence than other courts.

In addition, the researcher also analyzes the views of national scholars (A. Abdumajidov, M. Rustambaev, E. Nikiforova, H. Boboev, F. Mukhiddinova, B. Jamolov, J. Abdurakhmonkhojaev) on judicial independence and proposes an authorial definition of judicial independence. The researcher classifies judicial independence into structural judicial independence and individual judicial independence, and highlights their characteristics, and provides sub-classifications within structural judicial independence and individual judicial independence.

The classification takes into account both internal and external independence of the judiciary.

The researcher emphasizes that judicial independence means, first of all, that courts and judges are free to interpret laws and decide a case despite political pressure, and since *de jure* guarantees are not enough for the judiciary to be independent in reality, *de facto* conditions must also be created.

In the research, it is noted that the doctrine of judicial independence was formed, first of all, at the core of the ideas related to the separation of powers and constitutionalism, and the process of incorporating the doctrine of judicial independence into the Constitution of the United States of America has been explained based on the political and legal views of the Framers of the Constitution – federalists Alexander Hamilton, James Madison, and John Jay.

The researcher analyzes scholarly views on the goal of ensuring judicial independence (M. Rajabova, A. Azizkhodjaev, Kh. Odilkoriev, S. Burbank, D. Hutchinson, S. Abrahamson, D. Pimentel) and expresses his attitude towards this matter. Although judicial reforms in the early years of independence were aimed at changing the popular attitude that the courts are punitive bodies of the government, the results of the survey conducted among citizens show that 72.4% of citizens do not believe that judges are independent, 48.3% of citizens do not believe that the court can restore their violated rights. Thus, the dissertation concludes that the ultimate goal of ensuring judicial independence should be the achievement of justice and the rule of law, and only the pursuit of this goal and the reforms carried out to achieve these goals can increase public confidence in the judiciary.

The dissertation arranges the reforms aimed at ensuring judicial independence in Uzbekistan into three stages (*1991-1999, 2000-2015, 2016 to the present*) and analyzes the quantitative and qualitative changes in judicial independence.

The researcher studies threats to judicial independence in the United States of America, relying on the research works of a number of scholars (A. Carlton, T. Clark, J. Walker, J. McIntyre, A. Hellman, N. Hecht, F. Larkin, etc). In the United States, threats to judicial independence proceed more from the Congress and the President, popular elections of judges in states originated under the influence of populists, and public criticism of the judiciary.

The threats to judicial independence in Uzbekistan originate from the influence of political authorities on the judiciary and orders from higher courts to lower courts that are not related to the judicial functions, as well as from the influence of the executive and public prosecutors.

The results of a survey of judges in Uzbekistan show that until 2016, judges were mainly subjected to pressure from the national security bodies and the public prosecutor's offices. In addition, 60% of judges reported that efforts of violation of judicial independence can be observed in their work, 36% of judges reported that over the last 4 years they have had "telephone calls" from higher authorities, which may affect their independent decision-making.

Judicial independence, according to 41.3% of judges, is under threat both internally (pressure and influences from the chief judges and higher courts) and

externally (pressure and influences from non-judicial government bodies and officials, citizens, mass media, and bloggers).

Proceeding from the figures on the survey results above, the researcher concludes that it is appropriate to improve the constitutional and legal framework for ensuring judicial independence in Uzbekistan.

Chapter II of the dissertation, entitled **“The constitutional and legal foundations of ensuring judicial independence in Uzbekistan and the United States of America”**, discusses the constitutional issues of the judicial system, the constitutional issues of ensuring judicial independence, the issues of ensuring the constitutional principle “judicial independence”.

The researcher argues that the system of judicial bodies is connected with judicial independence from the perspective of structure and function. This is to say, the structure of the judicial system must be designed to foster judicial independence. The researcher analyzes the constitutional rules regarding the judicial system of the United States of America and the current judicial system. Moreover, based on the analysis of Article 106 of the Constitution of the Republic of Uzbekistan, the researcher concludes that it is appropriate to fix only the status of the highest judicial bodies in the Constitution as Article 106 has been subject to dynamic changes.

The researcher, taking into account the experience of the United States, to reduce the influence of political bodies including the executive, suggests that it would be appropriate to organize courts through the law adopted by the parliament in administrative-territorial units of Uzbekistan, together with judicial seats in them.

Since judges who handle the same case in different instances of the same court cannot be psychologically independent of each other, the researcher suggests that court instances be organized in compliance with the principle *“res judicata”*, this is to say, the court system should be arranged on “one court – one instance” principle. Therefore, the researcher finds it appropriate to abolish the system in which cases decided in the cassation instance can be repeatedly heard in the cassation instance. Moreover, the researcher suggests that the number of judges should be critically reviewed as today’s real state of the volume of cases handled by judges may affect their independence through psychological pressure, and also taking into account the growth of population and demand for justice and filing to courts.

The researcher notes that over the past 25 years, the number of rules aimed at insulating the judiciary from external influences has increased in constitutional design around the world. Today, 77% of the world constitutions include a declarative rule, according to which the judiciary is an independent branch of government. Two-thirds of the world constitutions have special provisions aimed at ensuring judicial independence. In particular, the United States Constitution includes such special rules as judicial appointment process, judicial tenure, payment of non-reducible salary for judges, and judicial impeachment.

Following the above-mentioned facts, the researcher proposes that Article 106 of the Constitution of the Republic of Uzbekistan related to the structural

independence of the judiciary should be amended, considering the existence of state authorities that fit into no any branch of the government, and argues that there is a need for constitutionalization of the direct election and appointment of judges for an indefinite period, and non-replacement of judges, foundations for the dismissal of judges in addition to special measures on ensuring individual independence of the judiciary provided in Article 112.

Based on the analysis of the challenges of the appointment of Article III judges in the United States of America for life, the researcher concludes that it would be appropriate in Uzbekistan to elect and appoint judges for an indefinite term – until age 65. Moreover, the researcher concludes that it was the right choice for Uzbekistan to establish a constitutional rule that judges cannot be members of political parties as otherwise may be one of the factors causing politicization of courts like in the United States of America.

To ensure the constitutional principle of judicial independence, the researcher suggests abolishing the current system of judicial accountability – reporting by the chief judge of the court to the relevant local representative authorities, and granting judges the power to interpret laws, and making the system of awarding judicial qualifications, judicial re-election and reappointment as well as election or appointment to the next judicial term independent of the chief judges of courts.

Chapter III of the dissertation, entitled **“Prospects for strengthening judicial independence in Uzbekistan”**, is devoted to the issues of improving the system of ensuring compliance with the constitutional principle of judicial independence, and financial independence of the judiciary, material and social support, and the inviolability of judges.

The researcher argues that the independence of the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan is of great importance in ensuring judicial independence in Uzbekistan. He argues that although the Constitution of the Republic of Uzbekistan specifies that the Supreme Judicial Council is a body of the judicial community, the current procedure for its formation does not comply with being this kind of organization. Therefore, the researcher suggests that the Supreme Judicial Council must be formed in accordance with international standards without the influence of political bodies and its activity must be transparent for the public.

Further, having analyzed the mechanism for judicial discipline in Uzbekistan and the possibility of protecting judicial independence through justice in Uzbekistan in comparison with the United States system, the researcher suggests that disciplinary measures for judges be liberalized and the Constitutional Court of the Republic of Uzbekistan be granted the power to handle constitutional disputes arising among the government branches.

The chapter suggests some proposals on the financial independence of the judiciary to reform the existing system of funding the judiciary. The researcher argues that it would be appropriate to incorporate into the Constitution of the Republic of Uzbekistan a rule related to non-reducible judicial salary increased in parallel with inflation. The researcher also offers suggestions concerning strengthening the immunity and safety of judges.

CONCLUSION

The results of the dissertation titled “Issues of ensuring judicial independence in Uzbekistan and the United States of America: a comparative legal analysis” have made it possible to make the following scientific and theoretical conclusions, suggestions for improving legislation, and practical recommendations.

I. Scientific and theoretical conclusions

1. Authorial definitions have been developed for the following concepts:

Judicial independence is a constitutionally guaranteed freedom for the judicial branch, courts, and judges and its practical expression to enable them to perform their functions in accordance with the law without internal or external pressure, interference, or influence.

Pressure refers to an act that forces courts and judges to make certain decisions.

Interference refers to the direct or indirect obstruction of the performance of the functional duties assigned to courts and judges.

Influence refers to the use of tools that undermine judicial confidence in decision-making.

2. Judicial independence means, first of all, that the judiciary is independent of political pressures. In almost all countries of the world, including the United States of America, in most cases, judicial independence is infringed by political branches of the government and political figures. The judiciary can be considered independent only if it can withstand political pressure and find political decisions unconstitutional or if it has a real opportunity to ensure the rule of law in the country by not applying unconstitutional decisions.

3. The primary factors that directly affect the independence of the judiciary are as follows: 1) judicial election and appointment procedure; 2) judicial tenure; 3) judicial discipline and dismissal procedure; 4) judicial salary; 5) non-replacement of judges; 6) immunity of judges; 7) separation of powers; the ability of the judiciary to participate in self-administration, and to handle its budgetary issues.

4. Judicial independence does not deny judicial accountability. While the independence of the judiciary allows courts and judges to make decisions free from various pressures, interferences, and influences, the accountability of the judiciary makes it possible to prevent courts and judges from abusing their powers. However, the imposition of inappropriate or excessive measures aimed at strengthening judicial accountability undermines judicial independence. Thus, there must be a balance between judicial independence and judicial accountability.

5. Judicial independence takes two forms: structural judicial independence and individual judicial independence. Structural judicial independence means the independence of the judiciary as a whole and of courts within the judicial system, which can be classified as follows: 1) the independence of the judiciary from the legislature and the executive; 2) the independence of the judiciary from government bodies and public officials who fit into no any government branches; 3) the independence of the judiciary from civil society institutions; 4) the independence

of the supreme courts from each other; 5) the independence of lower courts from higher courts.

Individual judicial independence means the independence of judges, which can be classified as follows: 1) the independence of judges from the republican and local public authorities, their officials, and civil servants; 2) the independence of judges from the chief judge of the court; 3) the independence of judges from the judges of higher courts; 4) the independence of judges in the same judicial board from each other; 5) the independence of judges from individuals and legal entities.

6. Structural judicial independence should be regarded as primary in relation to individual judicial independence. This is to say, individual judicial independence cannot be fully ensured unless structural judicial independence is ensured.

7. The doctrine of judicial independence was formed based on the theory of separation of powers and was first incorporated into the provisions of the world's first modern constitution – the Constitution of the United States of America.

American history of independence also encompasses the aspirations and struggles for judicial independence. These historical processes play an important role in shaping judicial independence as a value in American society.

Ensuring judicial independence in the United States of America is aimed at achieving justice and the rule of law. The first reforms aimed at ensuring the independence of the judiciary in Uzbekistan were aimed at changing the public attitude to the judiciary as a punitive body.

Reforms aimed at ensuring the independence of the judiciary should be made to achieve justice and the rule of law. Therefore, in order for the people not to treat the courts as a punitive body, first of all, the judiciary must be able to administer true justice and ensure the rule of law. This leads to the formation of public confidence in the courts.

8. The tendency of ensuring judicial independence in Uzbekistan is made up of three phases: the first phase (1991-1999) aimed at the formation of the judiciary as a separate independent branch of the government, the second phase aimed at removing it from the influence of the Ministry of Justice and prosecutorial offices (2000-2015), the third phase (*from 2016 to the present*) includes constitutional reforms aimed at enabling the judiciary to participate in self-administration.

9. The judicial selection method in Uzbekistan is based on a merit-based judicial selection system, which is regarded as more effective than other methods. The popular election of judges in more than thirty American states is the least effective method of judicial selection.

10. Securing the independence of the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan is important in ensuring judicial independence in Uzbekistan. In Uzbekistan, the Supreme Judicial Council is close to the Southern European model of the judicial council, while in the United States of America, the judicial council is based on the Northern European model. To further ensure judicial independence in Uzbekistan, it would be appropriate to adopt some aspects of the Northern European model of the judicial council.

II. Suggestions and recommendations aimed at improving the legal framework for ensuring the independence of the judiciary in Uzbekistan:

1. To further improve the constitutional framework for ensuring judicial independence:

– To amend Article 106 of the Constitution of the Republic of Uzbekistan in the following wording to fully ensure the structural independence of the judiciary, taking into account the existence of state bodies that fit into no branch of the government:

“The judicial authority in the Republic of Uzbekistan shall function independently from the legislative and executive authorities, as well as other bodies of state authorities and public associations.”

– To state Article 107 of the Constitution of the Republic of Uzbekistan in the following edition to ensure judicial independence by reducing the influence of political authorities on the organization of courts in certain territories:

“The judicial system in the Republic of Uzbekistan shall consist of the Constitutional Court of the Republic of Uzbekistan, the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan, and other courts established by law.

The activities of the courts shall be regulated by law.

Courts shall be organized only by law. Courts may be organized in a form of a specialized one or with specialized judges.

The formation of extraordinary courts shall be inadmissible.”

– Given the insufficiency of declarative constitutional rules on ensuring judicial independence, it is suggested to incorporate to the Constitution of the Republic of Uzbekistan specific rules aimed at ensuring individual judicial independence – election and appointment of judges for an indefinite term, non-replacement of judges, undiminished salary for judges and its increase in parallel with inflation. Further, it is proposed to introduce rules aimed at regulating the most important relations concerning the appointment of judges of lower and middle-level courts;

– it is recommended to set a term for all judges in the Constitution of the Republic of Uzbekistan for an indefinite period – up to age 65;

– it is proposed to include in the Constitution of the Republic of Uzbekistan rules on the grounds and main procedure for dismissal of judges.

2. On improvement of the legislation concerning the constitutional principle of judicial independence:

– To word Article 89 of the Law of the Republic of Uzbekistan “On Courts” as follows:

“The structure and number of judgeships of the courts of the Republic of Uzbekistan shall be confirmed by the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan on the proposal of the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan.

The number of court staff shall be confirmed by the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan.”

– To amend the second part of Article 1 of the Law of the Republic of Uzbekistan “On Courts” as follows: *“Judicial power in the Republic of Uzbekistan is exercised only by courts. No other body or individual shall have the right to*

assimilate the powers of the judiciary, nor to entrust courts and judges with duties not related to justice.”

– To abolish the power of local representative bodies to hear the report of the chief judges of relative courts and instead, to establish a modern mechanism for providing judicial accountability – to create a website of each court and publish the relevant report specified by law;

– To incorporate to the Constitutional Law “On the Constitutional Court of the Republic of Uzbekistan” and the Law “On Courts” rules related to the guarantee of maintenance of the immunity of judges even after the expiration of their term of office, and the guarantee of the payment of an annual pension to a retired judge not less than the annual income received in the last year of the judicial office;

– To exclude courts from the scope of the subjects performing proof specified in Article 86 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Uzbekistan;

– To introduce a provision in the Criminal Procedure Code of the Republic of Uzbekistan stating that prosecutors do not have the right to appeal against a verdict of acquittal while retaining the right of the victim to appeal against a verdict of acquittal.

3. To improve the system of assistance in ensuring the observance of the constitutional principle of judicial independence:

– In order for the Supreme Judicial Council to be formed as a true body of the judicial community, to make alterations into the Law “On the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan”, according to which the judicial members of the Council are elected by the republican conference of judges, the chairperson of the Council is elected by the Senate of the Oliy Majlis upon nomination by the Supreme Judicial Council, and the law-enforcement bodies representatives of the Council are replaced with legal scholars and representatives of civil society institutions;

– To make into the Constitutional Law “On the Constitutional Court of the Republic of Uzbekistan”, the Law “On Courts” and the Law “On the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan” amendments aimed at the reorganization of the Department of Support for Court Activities before the Supreme Judicial Council to ensure that the material and technical support of all courts is carried out by the same agency;

– To make alterations into the Constitutional Law “On the Constitutional Court of the Republic of Uzbekistan”, the Law “On Courts” and the Law “On the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan” and the Budget Code of the Republic of Uzbekistan to ensure financial independence of the judiciary, according to which the Department of Support for Court Activities, in cooperation with the Supreme Judicial Council, develops a draft judicial budget and submits it to the Supreme Judicial Council for approval. The draft is sent by the Supreme Judicial Council to the Cabinet of Ministers. The Cabinet of Ministers submits the draft state budget together with a draft judicial budget to the lower chamber of the Oliy Majlis without making any changes to the draft judicial budget. A representative of the Supreme Judicial Council may be invited to answer

questions of the chambers of the Oliy Majlis on expenditures required by the judiciary for the next fiscal year;

– To make alterations into Article 70 of the Budget Code of the Republic of Uzbekistan to indicate the funding of the Constitutional Court in a different line of the state budget – not the cost of maintenance of public authorities, justice, and prosecutorial offices, but the cost of maintenance of courts;

– To liberalize judicial disciplinary measures specified in Article 76 of the Law “On Courts” of the Republic of Uzbekistan, in particular, to abolish a fine and to introduce disciplinary measures such as reprimanding by means of private communication and reprimanding by means of public announcement.

III. Practical recommendations

1. In order to ensure the transparency of the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan, it would be appropriate to disclose information on the activities of the Supreme Judicial Council on its website and update this information every 6 months.

2. The Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan should be an organization that practically promotes the independence of the judiciary. Therefore, it is necessary to put an end to the practice of monitoring courts by the Supreme Judicial Council based on a comprehensive plan.

3. The number of judges should be proportional to the volume of court cases. Excessive workload places a judge under mental stress and pressure and thus impedes judges from making independent decisions. Therefore, the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan should critically analyze the number of judges and the volume of cases in each court, based on population growth, the demand for justice, and the actual number of appeals. Based on the results of the analysis, relevant measures should be taken to increase the number of judges.

In addition, it would be appropriate to authorize the Supreme Judicial Council to allocate the required number of assistant judges to judges based on their workload.

4. It is important to put an end to the unlawful practice of forcing judges to conduct mobile trials that do not meet security requirements and to fill out the “women’s book” house to house and to participate in crime prevention events, to compulsorily subscribe to various newspapers and magazines.

5. It is suggested that a special committee for the security of judges within the Supreme Judicial Council and a unit responsible for ensuring the security of judges in the Department of Support for Court Activities and its territorial divisions should be established with enough human resources. Moreover, it is advisable to strengthen the security of judges based on the United States experiences by application of its technology called “Home intrusion detection system” to sitting and former judges in Uzbekistan.

**НАУЧНЫЙ СОВЕТ DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02 ПО ПРИСУЖДЕНИЮ
УЧЕНЫХ СТЕПЕНЕЙ ПРИ ТАШКЕНТСКОМ ГОСУДАРСТВЕННОМ
ЮРИДИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ**

**ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

КОСИМОВ БОТИРЖОН МАЪРУФЖОН УГЛИ

**ВОПРОСЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НЕЗАВИСИМОСТИ СУДЕБНОЙ
ВЛАСТИ В УЗБЕКИСТАНЕ И СОЕДИНЁННЫХ ШТАТАХ АМЕРИКИ:
СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ**

**12.00.02. – Конституционное право. Административное право.
Финансовое право и таможенное право**

АВТОРЕФЕРАТ
диссертации доктора философии по юридическим наукам (PhD)

Ташкент – 2021

Тема диссертации доктора философии (PhD) зарегистрирована Высшей аттестационной комиссией при Кабинете Министров Республики Узбекистан за № В2020.4.PhD/Yu417.

Диссертация выполнена в Ташкентском государственном юридическом университете.

Автореферат диссертации размещён на трёх языках (узбекском, английском, русском, (резюме)) на веб-странице Научного совета (<https://tsul.uz/uz/fan/avtoreferatlar>) и Информационно-образовательном портале «ZiyoNET» (www.ziyo.net).

Научный руководитель:

Мусаев Бекзод Турсунбоевич,
доктор философии по юридическим наукам (PhD), доцент

Официальные оппоненты:

Нематов Журабек Нематиллоевич,
доктор юридических наук (DS), доцент

Умиров Фитрат Фахридинович,
доктор философии по юридическим наукам (PhD), ассистент профессора в университете Осака (Япония)

Ведущая организация:

Высшая школа судей при Высшем судейском совете Республики Узбекистан

Защита диссертации состоится 25 сентября 2021 года в 14:00 часов на заседании Научного совета DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02 при Ташкентском государственном юридическом университете (Адрес: 100047, г.Ташкент, улица Сайилгох, 35. Тел.: (998) 71-233-66-36; факс: (9989) 71-233-37-48; e-mail: info@tsul.uz).

С диссертацией можно ознакомиться в Информационно-ресурсном центре Ташкентского государственного юридического университета (зарегистрирована за № 979) (Адрес: 100047, г. Ташкент, ул. А.Темура, 13. Тел.: (998) 71-233-66-36).

Автореферат диссертации разослан «11» сентября 2021 года.

(протокол реестра № 9 от «11» сентября 2021 года).

Р.Р.Хакимов

Председатель Научного совета по присуждению ученых степеней, доктор юридических наук, профессор

И.Р.Беков

Научный секретарь Научного совета по присуждению ученых степеней, кандидат юридических наук, и.о.профессора

М.А. Ахмедшаева

Председатель Научного семинара при Научном совете по присуждению ученых степеней, доктор юридических наук, профессор

ВВЕДЕНИЕ (аннотация диссертации доктора философии (PhD))

Цель исследования заключается в разработке научно-теоретических выводов и предложений, и практических рекомендаций по совершенствованию законодательства по обеспечению независимости судебной власти в Узбекистане посредством сравнительно-правового анализа конституционно-правовых основ обеспечения судебной независимости в Узбекистане и Соединённых Штатах Америки.

Предметом исследования являются конституционно-правовые основы независимости судебной власти и правовые вопросы обеспечения конституционного принципа независимости судебной власти в Узбекистане и Соединённых Штатах Америки.

Научная новизна исследования заключается в следующем:

обоснована необходимость применения меры пресечения в виде заключения под стражу в отношении судьи Конституционного суда лишь в случаях предъявления ему обвинения в совершении особо тяжкого преступления либо иного умышленного преступления, повлекшего смерть человека, также применения данного правила в отношении бывшего судьи Конституционного суда, обвиняемого в совершении такого преступления в период работы в качестве судьи Конституционного суда;

обоснована необходимость сохранения за судьей, у которого истек срок полномочий, среднемесячная заработная плата в период решения вопроса об его переизбрании на новый срок полномочий либо предоставления другой работы, но не свыше трех месяцев;

обоснована нецелесообразность избирать одного и того же лица председателем Конституционного суда или его заместителем более двух сроков;

обоснована целесообразность освобождения Председателя Конституционного суда и его заместителя Конституционным судом в случае подачи ими письменного заявления от занимаемой должности.

Внедрение результатов исследования. На основании научных результатов исследования выработаны:

предложение о том, что мера пресечения в виде заключения под стражу в отношении судьи Конституционного суда может быть применена лишь в случаях предъявления ему обвинения в совершении особо тяжкого преступления либо иного умышленного преступления, повлекшего смерть человека и данное правило применяется и в отношении бывшего судьи Конституционного суда, обвиняемого в совершении такого преступления в период работы в качестве судьи Конституционного суда было учтено при разработке третьей части статьи 14 Конституционного Закона Республики Узбекистан «О Конституционном суде Республики Узбекистан» (Справка № 06/1-05/2798 Комитета по противодействию коррупции и судебно-правовым вопросам Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 26 мая 2021 года и справка № 15 Комитета по судебно-правовым вопросам и противодействию коррупции Сената Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 17 мая 2021 года). Данное предложение

послужило для обеспечения неприкосновенности бывших и действующих судей Конституционного суда, и тем самым обеспечению их независимости;

предложение о том, что за судьей, у которого истек срок полномочий, сохраняется среднемесячная заработная плата в период решения вопроса об его переизбрании на новый срок полномочий либо предоставления другой работы, но не свыше трех месяцев было учтено при разработке второй части статьи 17 Конституционного Закона Республики Узбекистан «О Конституционном суде Республики Узбекистан». (Справка № 06/1-05/2798 Комитета по противодействию коррупции и судебно-правовым вопросам Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 26 мая 2021 года и справка № 15 Комитета по судебно-правовым вопросам и противодействию коррупции Сената Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 17 мая 2021 года). Данное предложение способствовало усилению защиты материального и социального обеспечения судей Конституционного суда и тем самым обеспечению их независимости;

предложение о том, что одно и то же лицо не может быть избрано председателем Конституционного суда или его заместителем более двух сроков было учтено при разработке второй части статьи 18 Конституционного Закона Республики Узбекистан «О Конституционном суде Республики Узбекистан» (Справка № 06/1-05/2798 Комитета по противодействию коррупции и судебно-правовым вопросам Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 26 мая 2021 года и справка № 15 Комитета по судебно-правовым вопросам и противодействию коррупции Сената Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 17 мая 2021 года). Данное предложение послужило совершенствованию конституционно-правовых основ, связанных с обеспечением внутренней независимости судей Конституционного суда;

предложение о том, что председатель Конституционного суда и его заместитель в случае подачи ими письменного заявления освобождаются от занимаемой должности Конституционным судом было учтено при разработке третьей части статьи 18 Конституционного Закона Республики Узбекистан «О Конституционном суде Республики Узбекистан». (Справка № 06/1-05/2798 Комитета по противодействию коррупции и судебно-правовым вопросам Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 26 мая 2021 года и справка № 15 Комитета по судебно-правовым вопросам и противодействию коррупции Сената Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 17 мая 2021 года). Данное предложение послужило совершенствованию конституционно-правовых основ, связанных с обеспечением внешней независимости председателя Конституционного суда и его заместителя.

Структура и объем диссертации. Диссертация состоит из введения, трех глав, заключения, списка использованной литературы, приложений. Объем диссертации составляет 156 страниц.

ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН ИШЛАР РЎЙХАТИ
СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ
LIST OF PUBLISHED WORKS

I бўлим (I часть; I part)

1. Kosimov B. Judicial independence in American scholarly views // Демократлаштириш ва инсон ҳуқуқлари. 2016. № 4 (72). – Б. 101-104. (12.00.00; № 4).

2. Қосимов Б. Ўзбекистонда суд ҳокимияти мустақиллигининг конституциявий кафолатлари // Ўзбекистон қонунчилиги таҳлили. № 3, 2019. – Б. 22-25. (12.00.00; № 9).

3. Қосимов Б. Суд ҳокимияти мустақиллигига нисбатан тўсиқлар: Ўзбекистон ва Америка Қўшма Штатлари тажрибасининг қёсий таҳлили // Ўзбекистон қонунчилиги таҳлили. № 4, 2020. – Б. 17-23. (12.00.00; № 9).

4. Қосимов Б. Ўзбекистон ва Америка Қўшма Штатларида суд ҳокимияти органлари тизимининг қёсий таҳлили // “Ҳуқуқий тадқиқотлар” электрон журнали (www.tadqiqot.uz). 2021 йил 6-жилд, 5-сон. – Б. 5-15. (12.00.00; № 19).

5. Қосимов Б. Ўзбекистон ва Америка Қўшма Штатларида суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш тенденциялари: қёсий таҳлил // Юридик фанлар ахборотномаси. 6-жилд, 5-сон, 2021. – Б. 40-52. (12.00.00; № 20).

6. Қосимов Б. Суд ҳокимиятининг мустақиллиги: ҳуқуқий ислохотлар ва истиқбол // *Odillik mezoni*. № 2, 2021. – Б. 16-19. (12.00.00; № 21).

7. Kosimov, B. Judicial Tenure And Its Role in Securing Judicial Independence: Practices from Uzbekistan And the United States of America. *The American Journal of Political Science Law and Criminology*, 3(04), 2021. (Impact Factor. 2021: 5.952) – P. 125-131.

8. Қосимов Б. Ўзбекистонда суд ҳокимияти ислохотларининг концептуал асослари // Давлат ва ҳуқуқнинг долзарб муаммолари. Республика илмий-амалий конференцияси материаллари тўплами. – Т.: ТДЮУ, 2015. – Б. 576-579.

9. Kosimov B. Legal and economic aspects of judicial independence in growth of economic development // Ўзбекистон иқтисодиётини модернизациялаш йўлида: ҳуқуқий ва иқтисодий ислохотлар. Республика илмий-назарий конференция материаллари тўплами. – Т.: ТДЮУ, 2015. – Б. 233-236.

10. Қосимов Б. Конституционализм ва суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминлашга қаратилган ислохотлар (Ўзбекистон ва АҚШ тажрибаси). Янги Ўзбекистонда конституционализмни мустаҳкамлаш масалалари: миллий ва хорижий тажриба. Халқаро илмий конференция материаллари тўплами. – Т.: ТДЮУ, 2021. – Б. 139-145.

11. Қосимов Б. Суд ҳокимияти мустақиллиги ва ҳисобдорлигининг мувозанатини таъминлаш масалалари: Ўзбекистон ва Америка Қўшма Штатлари тажрибаси. *Modern Scientific Challenges And Trends: a collection of scientific works of the International scientific conference (7-9 May, 2021)* – Warsaw: Sp. z o. o. “iScience”, 2021. Part 2. – P. 355-358.

II бўлим (II часть; II part)

12. Қосимов Б. Суд ҳокимиятининг мустақиллиги ва иқтисодий тараққиёт // Ўзбекистонда мустақиллик йилларида эришилган ижтимоий-иқтисодий ютуқлар: назария ва амалиёт. Республика илмий-назарий конференцияси материаллари тўплами. – Т.: ТДЮУ, 2016. – Б. 70-72.

13. Қосимов Б. Конституциянинг такомиллашуви – суд ҳокимияти мустақиллиги ва самарали одил судлов гарови. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси – мамлакат тараққиёти ва жамият фаровонлигининг ҳуқуқий кафолати. Республика илмий-амалий конференция материаллари тўплами. – Т.: ТДЮУ, 2018. – Б. 148-153.

14. Kosimov B. Threats to judicial independence: reflections on the US experience // TSUL Legal Report. № 1, 2020. – Б. 20-29.

15. Қосимов Б. Конституциявий суд судьяси мустақиллиги кафолатини кучайтиришга қаратилган таклифлар рўёби: илмий таҳлил. Илм-фан ва таълимнинг ривожланиш истиқболлари 14-конференция тўплами. 2021 йил 24 май. – Б. 159-162.

Автореферат «ТДЮУ Юридик фанлар Ахборотномаси» журнали тахририятида тахрирдан ўтказилиб, ўзбек, инглиз ва рус тилларидаги матнлар ўзаро мувофиқлаштирилди.

Босишга рухсат этилди: 00.00.2021
Бичими: 60x84 1/8 «Times New Roman»
гарнитурда рақамли босма усулда босилди.
Шартли босма табағи 3. Адади: 100. Буюртма: № 38

100060, Тошкент, Я. Ғуломов кўчаси, 74.
Тел.: +998 90 9722279, www.tiraj.uz

«TOP IMAGE MEDIA»
босмаҳонасида чоп этилди.